

Bulletin

Gij moet het eenzaam laten
het zaad dat ligt te slapen
en dat al kiem gaat maken.

Dit eerstelings bewegen
van leven binnen leven
vermijd het te genaken.

Laat het stil in zijn waarde,
zaad in de donkere aarde
zaad in de donkere aarde

En het zal groen ontwaken

Ida Gerhardt

Van de redactie

Het bezoek van een delegatie van religieuzen aan de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, mevrouw Ross – Van Dorp, op 4 oktober is niet onopgemerkt gebleven. Een weergave van de inhoud van het gesprek vindt u in dit nummer en op de KNR-site kunt u een selectie van reacties lezen. Maar religieuzen zijn er de mensen niet naar om het bij zo'n eenmalige actie te laten. De jaarlijkse besturen­dag van het Werkverband Religieuzen voor Gerechtigheid en Vrede (WRGV) op 25 januari 2006 is óók gewijd aan zorg. U bent natuurlijk op de hoogte van de nieuwe prijs die de KNR regelmatig gaat uitloven voor een lofwaardig maatschappelijk initiatief. De datum is nog onbekend, maar het DB/KNR heeft besloten dat de eerste keer dat zo'n prijs wordt uitgereikt een initiatief op het terrein van zorg zal worden bekroond.

Dit decem­ber­nummer is weer te omvangrijk geworden. Dat heeft onder meer te maken met de vele bijzondere bijeenkomsten dit najaar, waar we u middels een impressie in dit blad graag in willen laten delen. En natuurlijk komen ook uitvoerig bevlogen mensen aan het woord zoals zr Albertina Egbers en fr Ben Doodkorte. Veel leesplezier!

De redactie van het bulletin wenst u gezegende Kerstdagen en gelukkig Nieuwjaar.

Sluitingsdatum kopij voor het volgende nummer **1 februari 2006**

Besturen	vanaf pagina
-----------------	---------------------

Bij de mensen zijn: dat is wat ik wil. In gesprek met zr Albertina Egbers
Overleg van CMC en KNR
Christine de Pisan
Terugblik op ontmoeting met staatssecretaris (4 oktober 2005)
KNR steunt oud abt Baeten
Vrouwen, geloof en cultuur (leerstoel Maaïke de Haardt)
Bestuurswisselingen

Vrede & Gerechtigheid	vanaf pagina
----------------------------------	---------------------

ATD – vierde wereld

Varia / korte berichten	vanaf pagina
--------------------------------	---------------------

Projecten	vanaf pagina
------------------	---------------------

Gelderse wereldspelen

Bijeenkomsten	vanaf pagina
----------------------	---------------------

Laatste vergadering van het Diocesaan Contact der Religieuzenberaden (8 oktober 2005)
Kleurrijk Religieus Leven (20 oktober 2005)
Opening nieuwe pand Moria (24 oktober 2005)
Platformdag Roepen (26 oktober 2005)
Allerheiligenberaad (27 oktober 2005)
75 jaar missiologie (28 oktober 2005)
Vluchtelingenbeleid oké (8 november 2005)
Symposium Christendom - Boeddhisme (18 november 2005)
Uitreiking Marga Klompé-prijzen 2005 (19 november 2005)

Catharinadag (25 november 2005)

Studiedag Charles de Foucauld (2 december 2005)

Wetenschappelijke instituten	vanaf pagina
-------------------------------------	---------------------

Het Nederlands Instituut voor Jezuïeten Studies te Amsterdam

Boeken & brochures	vanaf pagina
-------------------------------	---------------------

Recent verschenen publicaties

Religieus Leven / Spiritualiteit

Pierre!

Levenskunst op leeftijd

Agenda	pagina
---------------	---------------

Bij de mensen zijn: dat is wat ik wil

In gesprek met zr Albertina Egbers

Zr Albertina Egbers (Hengelo, 1933) is sterk verknocht aan haar congregatie, de zusters Franciscanessen van Mariadal in Roosendaal. Het jaar 1996 betekende een keerpunt in haar leven, omdat toen een einde kwam aan bijna een kwart eeuw bestuurslidmaatschap. Zr Albertina is inmiddels al bijna 10 jaar een 'gewone' Franciscanes en overste van de gemeenschap van Mariadal, maar heeft de overgang indertijd als ingrijpend ervaren. *'Dat is dan je eigen armoede'*, zo zegt ze nu en daarmee bedoelt ze dat mensen geneigd zijn zich te hechten, niet alleen aan bezittingen, maar ook aan taken en verantwoordelijkheden, aan posities en aan status.

Oorlogsjaren

Ze was zes jaar oud toen de oorlog uitbrak. In haar woonplaats Hengelo werd weliswaar niet echt honger geleden, maar wel veel armoede en er vonden veel bombardementen plaats. Hoewel de machinefabrieken van Stork daarvoor het eigenlijke doelwit vormden, werden er juist burgerwoningen in de directe omgeving van Stork getroffen.

Op zr Albertina hebben de oorlogsjaren veel indruk gemaakt. Ze denkt dat het haar levenslang wat angstig heeft gemaakt. Zo vindt ze het dood-eng om in het donker over straat te gaan, bijvoorbeeld wanneer ze een vluchteling begeleidt naar *Bed en Bad*, een voorziening in Bergen op Zoom in een slecht verlichte buurt. Tijdens de oorlog waren het met name de razzia's die veel angst inboezemden. Ze was zich al jong bewust van de waanzin van het oorlogsgewoel en dit wekte in haar het verlangen om er iets aan te doen. Haar keuze voor het religieuze leven werd dan ook mede ingegeven door het verlangen naar meer vrede tussen de mensen. In haar directe omgeving waren er voldoende inspirerende voorbeelden, want Albertina's moeder kwam uit een gezin met veel religieuzen en zelf was ze bij zusters op kostschool geweest.

Zr Albertina trad in bij een typische onderwijscongregatie en heeft 20 jaar in het beroepsonderwijs gewerkt. Wat haar in al die jaren als onderwijskracht het meest heeft geboeid is de maatschappelijke kant van het werk. Ze heeft haar hart verpand aan het wer-

ken met leerlingen, ouders en collega-leerkrachten, want: *Bij de mensen zijn dat is wat ik altijd heb gewild.*

Mensen in nood

Toen zuster Albertina overste was geworden van Mariadal stelde zij vast dat aspecten waar ze voorheen op grotere afstand mee te maken had gehad nu veel directer haar dagelijkse leven binnendrongen. Zr Albertina: *Als bestuur neem je beslissingen en laat je de uitvoering deels aan anderen over, nu doe je het zelf en dat is heel anders.* In oktober 2002 stonden 's avonds twee moeders op de stoep, die geen dak meer boven het hoofd hadden en zonder geld zaten. Zij zijn toen opgevangen door een Joegoslavisch gezin dat net de Nederlandse nationaliteit had gekregen. Zr Albertina: *we hebben wel overwogen om die mensen hier in het klooster op te nemen, maar we kwamen er al snel achter dat dat niet werkte. We hebben hen wel ondersteund, zodat zij zich staande konden houden.* Zr Albertina ging naar hoorzittingen, waarin over het lot van deze mensen werd beslist en ze stapte naar de burgemeester om huisvesting te regelen. Na veel gesoebat stemde de gemeente er in toe om tijdelijk 22 woningen in de Philipswijk ter beschikking te stellen aan asielzoekers. De congregatie fourneerde geld om gas, water en elektriciteit te bekostigen. Zr Albertina benadrukt dat het bestuur en de gemeenschap in dit opzicht vierkant achter haar staan. Zr Albertina: *Ik bezit zelf niets en dat betekent dat ik dit werk voor vluchtelingen kan doen vanuit de gemeenschap*

die mij draagt. Ons bestuur is heel open naar de noden van de tijd. Dat geeft mij de mogelijkheid om mensen te helpen. Wij worden daartoe immers gezonden!

Vorig najaar schreef zuster Albertina een brief aan minister Verdonk. Hierin beschreef ze gedetailleerd de gang van zaken rond een Kroatisch/Bosnisch gezin dat in 2002 op straat was gezet: *Ze hadden niets en het was koud. Er liep echter een tweede procedure, omdat hun minderjarige zoon epilepsie had gekregen doordat hem hier in Nederland verkeerde medicijnen waren toegediend. Het gezin is door ons opgevangen. Ze woonden in een huisje in een afbraakbuurt en kregen van ons geld om te leven. De man werkte daarvoor bij ons in de tuin. Dat deed hij graag! Hij had twee gouden handen en dat maakte dat hij van alles wilde leren: klussen in huis, electriciteit, timmerwerk. We ondersteunden hem en zijn vrouw ook bij het verwerken van de opgelopen trauma's en de twee kinderen – één van vier en één van vijftien jaar – gingen naar school. Ook gaven we hen les in de Nederlandse taal en vooral de vrouw spreekt nu redelijk Nederlands.*

In de brief beschreef zr Albertina ook hoe onverschillig en afstandelijk er met vluchtelingen omgesprongen wordt: *Op een gegeven moment werden man en vrouw opgeroepen door de IND in Zwolle waar ze moesten verschijnen. De vraag of het voor hen iets dichterbij Roosendaal kon, werd met "neen" beantwoord. U kunt hun én onze verontwaardiging raden toen de twee in Zwolle na een paar minuten weer buiten stonden. Geen gesprek, geen vriendelijk woord maar slechts een papier dat moest worden ondertekend en waarop stond wat ze reeds wisten: uw verblijf geldt tot september 2004.*

Een volgende hoorzitting in 's-Hertogenbosch leidde weken nadien tot een kille brief en in juli 2004 kwam dan het definitieve bericht dat ze Nederland moesten verlaten. Het echtpaar verzoekt het IOM om naar Servië te mogen reizen, liever niet per vliegtuig, vanwege vlieg angst van de man. Als reactie komt er

weer een botte weigering: *Nee, u moet per vliegtuig reizen en doet u dat niet dan moet u zelf de reis betalen en u moet naar Kroatië. Half oktober arriveerde de brief van het IOM waarin de reis geregeld was. Daarop reageert zr Albertina in haar brief als volgt: Uw mensen kennen geen aardrijkskunde óf ze zijn er op uit om vluchtelingen te tergen! Het eerste is zielig, het tweede onmenselijk! De familie moet namelijk via Wenen naar Podgorica in Montenegro vliegen, terwijl ze daar niemand kennen en het voor hen veel beter zou zijn om naar het veel dichterbij Wenen gelegen Belgrado te mogen reizen. Toen de familie zich enkele dagen later op Schiphol meldde bleek dat het IOM foute informatie had verstrekt: de familie moest via Wenen naar Zagreb. Tot op het laatste nippertje lopen de spanningen op vanwege onduidelijkheden over de vlucht en het uitbetalen van de vergoeding en vanwege oponthoud bij de paspoortcontrole en bij het inchecken van de bagage. Zr Albertina maakt heel duidelijk hoe zij als vriendin van dit gezin een en ander heeft ervaren:*

Dit is één gezin en zo zijn er meerderen die als een pakketje heen en weer worden geslingerd. En zij besluit: Hartelijk dank dat u deze brief hebt willen lezen. Moge hij een bijdrage zijn tot een mensvriendelijker handelen van uw medewerkers. Graag wil ik antwoord van u. Geen loze woorden maar woorden waarin u toont dat u gaat en wil werken aan beter beleid¹.

Mensen helpen zichzelf te helpen

Zr Albertina sluit zich niet aan bij één bepaalde organisatie, omdat ze zelf haar prioriteiten wil kunnen blijven bepalen. Ze heeft wel veel contacten en dat is essentieel om vluchtelingen te kunnen ondersteunen. Er wordt samengewerkt met stichtingen zoals Kerk en Asiel en Andersom, maar ook met individuele personen van goede wil, zoals 'Oma Jo'. Zr Albertina: *Oma Jo uit Oudenbosch is in dit werk een begrip. Deze vrouw, een gepensioneerde weduwe, kreeg in de gaten dat de mensen in opvangcentra soms zomaar van hun bed*

---

¹ Belangstellenden kunnen deze brief en de reactie van minister Verdonk opvragen bij Bureau KNR (073 – 6921321).

gelicht worden. Ze doet van alles en vooral dat intermediairswerk is heel belangrijk. Wanneer je op bezoek gaat bij asielzoekers zie je met eigen ogen hoe slecht ze soms gehuisvest zijn: de vervelozige deuren, de kale vloeren, de gaten in de muren.

Niet ieder contact met vluchtelingen verloopt bevredigend. Zo vindt zr Albertina het heel wezenlijk dat de vrouwelijke helft van het asielzoekers-paar volwaardig kan meebeslissen over de toekomst van het gezin. Gezien de gebrekkige communicatie – die veelal via de man verloopt - is het soms moeilijk om te verifiëren of dat ook werkelijk het geval is. In gezinnen uit Irak, Turkije, Congo lijkt dit vaak niet het geval en dat brengt spanning en wantrouwen. Zr Albertina heeft geleerd mensen met heel verschillende achtergronden te respecteren, ook al begrijp je hen niet altijd. Zij betreurt wel dat sommige mensen misbruik kunnen maken van goedheid. Maar je moet oppassen om te oordelen. Een mens is oorspronkelijk goed van zichzelf. Er zitten altijd oorzaken áchter wanneer mensen het slechte doen. En ongelijkheid kan heel schrijnend zijn. Het is gemakkelijker te aanvaarden dat je allemaal in hetzelfde schuitje zit, dan wanneer je mensen in de ellende ziet, terwijl de burens hun overdadige weelde niet op kunnen.

Mensen die zelf gemotiveerd zijn om de schouders er onder te zetten kunnen bij zr Albertina een potje breken. Zij denkt dat deze voorliefde van haar te maken heeft met hoe zij en haar generatiegenoten de jaren van de wederopbouw hebben beleefd. Die naoorlogse generatie wist van aanpakken en iedereen werkte mee aan de wederopbouw. Zr Albertina: *Mijn vader had kantoor aan huis en als de mensen zagen dat het licht daar op ongebruikelijke uren brandde dan vroegen ze: Is je vader nog op of is ie al weer op? Na de oorlog moesten we vanuit het niets alles weer opbouwen. Het geeft meer voldoening wanneer mensen de vruchten van hun eigen inspanningen kunnen plukken dan wanneer zij steeds afhankelijk blijven van anderen die hen het noodzakelijke toestoppen. De slogan: Geef de mensen geen vis, maar geef ze een hengel in de*

hand is mij uit het hart gegrepen. De essentie van de zaak is mensen aanspreken op hun kracht. Niet alles er naar toe dragen, ze mee laten helpen. Je steeds afvragen: waarom doe ik dat nou?

Vanuit diezelfde achtergrond geven (hoogbejaarde) medezusters van zr Albertina Nederlandse les en breiles aan vluchtelingen. In de hoop dat ze op die manier ertoe bijdragen dat zij op den duur zichzelf kunnen helpen. Zulke *hulp in natura* wordt zeer gewaardeerd. Maar vaak is natuurlijk ook financiële ondersteuning nodig. Zr Albertina vertelt over de ludieke dag die in Mariadal georganiseerd was, waarbij diverse Oud-Hollandse spelen konden worden gedaan. De zusters hebben heel fanatiek gespeeld, want ze wisten dat de opbrengst aan het einde van de dag voor de vluchtelingen zou zijn. Het bestuur heeft toen nog de opbrengst verdubbeld. Zr Albertina: *Ik ben dankbaar dat we dit met elkaar kunnen doen. In mijn eentje kan ik toch niet méér dan mijn armen lang zijn. Dat is ook haar intentie bij het begeleiden van mensen met heel slechte jeugdervaringen. Ze heeft niet de illusie dat ze de krenkingen die deze mensen hebben ondergaan kan wegnemen: Sommige mensen hebben gewoon geen benen om op te staan. Ze zijn wantrouwend tegenover iedereen en dat komt door wat zij als kind of als vluchteling hebben meegeemaakt.*

Gemeenschapsleven

De gemeenschap in Mariadal telt 27 zusters. Samen met drie raadzusters die medeverantwoordelijkheid dragen behartigt zr Albertina de belangen van de gemeenschap. In de prachtige kapel, ontworpen door architect Cuijpers, die dateert uit 1934 wordt twee maal daags het koorgebed gezongen (Lauden en Vespers). Vroeger gebeurde dat zeven maal per dag. Met een groep mensen op deze leeftijd krijg je veel te maken met zwarigheden en met ziekte. De familieleden van de zusters zijn vaak zelf ook op een leeftijd, dat ze niet meer op bezoek kunnen komen en er zijn ook geen jonge handen die het over kunnen nemen. Daarom vindt zr Albertina het zo belangrijk om de zusters te inspireren door gezamenlijke activiteiten te

organiseren, waarvan de deelnemers kunnen genieten, omdat het met zoveel zorg en aandacht gebeurt.

Op dezelfde zorgvuldige wijze worden de vier op handen zijnde kloosterjubilea voorbereid.

Zr Albertina vindt het wezenlijk om de zusters zo lang mogelijk een blik op de buitenwereld te laten behouden. Dat streven is niet nieuw, want in de jaren tachtig van de vorige eeuw gold dat ook al. Toen er in het onderwijs teveel leerkrachten waren werden de onderwijzeressen bijeengeroepen en kregen ze te horen dat wie dat wilde het onderwijs uit mocht – om zodoende plaats te maken voor jongeren – maar dan moest men wel iets anders kiezen. Zr Albertina: *Sommigen kozen toen voor de zorg, anderen gingen theologie studeren.*

De gerichtheid op de buitenwereld, het open staan voor groepen (zoals Lieverlede) en voor individuen (zoals een zwerver wiens lot de zusters zich hebben aangetrokken) is vitaliserend. We willen onze deur en ons hart open stellen. En tegelijkertijd moet je die kloostergemeenschap die rust gunnen die nodig is. Het is heel belangrijk dat je elkaar heel laat en dat je de ander in alles wat echt is respecteert. Gemeenschap is heel belangrijk, juist omdat je aan elkaar groeit. Je moet je religieus zijn beleven. Het hoort bij ons om present te zijn bij mensen in nood en dat zijn beslist niet altijd de armen.

De toekomst van Mariadal is onzeker en de zusters verwachten over 5 à 6 jaar dit huis, hun

moederhuis, te moeten verlaten. Er zijn in de loop der tijd wel enkele minieme aanpassingen verricht, waardoor het wat gerieflijker is geworden, maar het huis is niet geschikt voor bewoning door zusters, die veel zorg behoeven. Bovendien is het te groot. Maar het zal pijn doen om afscheid te nemen van dit huis. Zr. Albertina: *Mijn uitdaging is om niet zo maar van dag tot dag te leven. We moeten proberen los te laten. Er is méér dan dit, er is méér dan dit huis. Je wordt niet echt mens door wat je bezit. Tegelijkertijd mag je erkennen dat het moeilijk is om los te laten.*

Ze houdt erg van de gemeenschap omdat die zuiverend is en haar uitdaagt met mensen om te gaan die ze niet zelf uitgekozen heeft. Maar een gemeenschap geeft ook kracht, het geheel kan meer dan de optelsom van alle individuen. Sinds zij godsdienstles is gaan geven en kritische vragen kreeg van middelbare scholieren is zij zich meer en meer gaan verdiepen in de Bijbel.

Het is echt haar lijfboek, waarin ze steeds nieuwe ontdekkingen doet. Ze leest niet veel andere lectuur, maar ervaart rechtstreeks contact met de Heer als de kracht van haar leven. Zr Albertina: *Hij is er bij. Ik geloof heel sterk dat ik deze weg moet, mag en wil gaan. Al heb ik wel twijfels gehad, nooit heb ik er in de diepte aan getwijfeld dat dit mijn weg was .*

WvdV

Overleg van CMC en KNR

In de afgelopen maanden hebben het Bestuur CMC en het Dagelijks Bestuur KNR enkele malen intensief overlegd over de positie van de Adviescommissie Missionaire Activiteiten (AMA). Deze positie van AMA is in 1997 vastgelegd in het ‘Convenant tussen KNR en CMC inzake de commissie AMA’. Na zoveel jaren bleek het zinnig dat beide besturen, met daarin nogal wat nieuwe leden, gezamenlijk zich over de tekst van het Convenant bogen om tot een eensluidende interpretatie ervan te komen.

Het Convenant legt vast dat de KNR aan CMC “het mandaat heeft verleend om de activiteiten van en ten behoeve van AMA op eigen titel en verantwoordelijkheid te verrichten”.

CMC is er verantwoordelijk voor dat er een groep van medewerk(st)ers is die de commissie AMA wat betreft de beoordeling van projecten inhoudelijk en administratief onder-

steunt. Het Convenant spreekt over “*een kwantitatief en kwalitatief voldoende bureau-bezetting voor de uitvoering van de uit het mandaat voortvloeiende werkzaamheden*”. AMA is ook gevestigd op het kantoor van CMC in Den Haag.

In het Convenant krijgt de relatie met de KNR via meerdere lijnen gestalte. De KNR draagt in opdracht van de religieuze instituten zijn verantwoordelijkheid voor de activiteiten van AMA o.a. door goedkeuring van de uitgangspunten van het AMA-werk (beleidslijnen, prioriteitenschema's en criteria), op grond van het advies van het CMBR hierover. Eén van de twee CMBR-secretarissen neemt als adviseur aan de AMA-vergaderingen deel.

Intussen heeft het DB-KNR met instemming kennis genomen van de geldende beleidslijnen van AMA, zoals deze verwoord zijn in ‘Kenmerken van vernieuwing in de pastoraal’. Deze titel is tekenend, omdat het werktein van AMA projecten betreft op pastoraal gebied, die een vernieuwend karakter hebben (zoals gesteld in de beleidsnota ‘Meer dan brood alleen’ van 1996). Ook is het de taak van de KNR “*door of namens AMA opgestelde*

overzichten en verantwoordingen” te bestuderen en beoordelen. Voordat het bestuur van CMC een lid van de AMA-commissie benoemt vindt daarover overleg plaats met de KNR.

Door het Convenant over AMA zijn CMC en KNR dus nauw verbonden, maar dat geldt ook voor de afspraken over de KNR-commissie CMBR. Het was dan ook belangrijk om als besturen eens goed naar de precieze inhoud van het AMA-convenant te kijken en tot een gezamenlijke interpretatie ervan te komen. Intussen wordt ook aandacht besteed aan de afspraken over CMBR. Ook het CMBR is een belangrijke schakel tussen CMC en KNR. De medewerkers van het CMBR-secretariaat zijn in dienst van CMC. De helft van de leden van het CMC-bestuur wordt benoemd op voordracht van het CMBR. De KNR buigt zich momenteel over de toekomstige positie van het CMBR, in het kader van de bezinning op de totale commissiestructuur van de KNR.

*Manon Vanderkaa namens Bestuur CMC
Ad Leys namens DB-KNR.*

Christine de Pisan

Stichting Christine de Pisan werd in 1993 opgericht om het geld dat de vrouwelijke religieuzen ter beschikking hadden gesteld voor de Werkgroep Vrouw en Kerk van de KRKS veilig te stellen. Inmiddels zijn door de Stichting in de loop van de jaren activiteiten gefinancierd die vielen onder de Werkgroep Veranderende Vrouw-Man-Verhoudingen in kerk en samenleving van de KRKS.

Toen deze werkgroep ook weg viel heeft het bestuur van de Stichting Christine de Pisan besloten als stichting de Catharinadag te financieren, die ieder jaar rond 25 november wordt gehouden en onlangs besloot zij een bijdrage te leveren aan de Bijzondere Leerstoel “Vrouwen, geloof en cultuur”. In een overleg met een delegatie van de KNR zijn de statuten van de Stichting besproken en deze zullen binnenkort aangepast worden aan de huidige situatie.

Het bestuur van de Stichting Christine de Pisan bestaat uit:

Mevrouw drs. W. Bus, voorzitter. Mevrouw Toos Starmans. Zuster Tarcies Wijngaard.

Het bestuur wordt secretariaal ondersteund door drs. Henri Geerts.

De Stichting Christine de Pisan zal ook de komende jaren activiteiten blijven financieren conform de in de statuten geformuleerde doelstelling:

“voorstellen te ontwikkelen en te effectueren ten behoeve van een gezonde financiering van vrouwen en werk in kerk(en)” (artikel 2b).

*Mevrouw drs. W. Bus
Voorzitter*

Terugblik op het gesprek met mevrouw Ross – van Dorp

op 4 oktober 2005, op het ministerie van VWS, 11.00 – 12.00 uur.

Aan het begin van het gesprek nodigde mevrouw Ross de KNR-delegatie uit om elk punt uit de brief toe te lichten. De voorzitter van de KNR delegatie, pater Tjeu Timmermans, nodigde uit elkaar als partner te zien in dit gesprek. Daarmee werd een goede toon gezet voor de bespreking van de brief. De staatssecretaris stelde dat het ook in haar visie op zorg gaat om de wederkerigheid van het als mens bijstaan van de mens. Volgens de staatssecretaris gaat het politieke beleid inzake de zorg al lang uit van de mondige patiënt / cliënt, aan wie wordt gevraagd wat deze nodig heeft. Die behoefte wordt onder meer geobjectiveerd in de indicatie en op dat terrein is er een rol voor 'marktwerking'. Maar zij ziet ook dat het 'relationele aspect' in de zorg verwaarloosd is. Daarom wil zij dat er nadruk gelegd wordt op het 'zorgplan', waarin de kwaliteit van leven, wonen en zorg centraal staan. In dit licht is er ook aandacht voor de geestelijke verzorging en zal er een 'beroepstrots-campagne' komen voor de sector. Van harte is zij het eens met de vraag (in nr 4 van de brief) om meer aandacht voor het relationele in de zorg-opleidingen. Zij streeft er ook naar om ieder jaar onderzoek te doen naar de beleving van de patiënt / cliënt in de verpleeg- en verzorgingshuizen (waar er dus een langdurige zorgrelatie is). De zorgverzekeraars zullen gaan letten op de kwaliteit en op de bejegening.

Het is van belang om een duidelijker beeld te krijgen van wat de zorgvraag precies is en of het zorgaanbod voldoet aan kwaliteitseisen die gesteld kunnen worden. Het is de inspectie van de volksgezondheid die deze zorgkwaliteit moet kunnen beoordelen. Vanuit de indicatiestelling zal de komende tijd een verschuiving optreden naar de zorgvraag. Dit betekent dat de indicatie tot verblijf steeds minder zal worden verstrekt, omdat men van mening is dat de woonsituatie niet door de overheid bekostigd hoeft te worden. Daar tegen over staat dat de indicatie zich toespitst op de zorg die mensen nodig hebben. De bedoeling hiervan is dat

mensen die zorg krijgen die ze werkelijk nodig hebben.

In een bijlage bij de brief aan de staatssecretaris waren gegevens verstrekt over 15 religieuze congregaties, die aan de wieg hebben gestaan van 318 zorginstellingen (dit was in feite een beperkte selectie van het totaal). Deze documentatie was bijgevoegd om een indruk te geven van de betekenis van religieuzen voor de gezondheidszorg. Het is dan ook logisch dat ze zich sterk betrokken voelen bij de huidige ontwikkelingen en zich zorgen maken over zorg op menselijke maat.

Nadat de delegatie wees op het feit dat er een probleem is met de hoge salarissen van directeurs in de zorgsector en dat extra gelden niet resulteren in 'extra handen aan het bed', suggereerde de staatssecretaris zowel over de kwaliteit en de bejegening als over de besteding van de gelden met het LOC (Landelijke Organisatie Cliëntenraden) te gaan praten.

Mevrouw Ross gaf aan dat er jaarlijks 20 miljard euro omgaat in de gezondheidszorg. Zij is voorstandster van meer openheid en transparantie. Momenteel wordt er gewerkt aan een systeem waarin cliënten hun oordeel kunnen geven over de kwaliteit van de zorg en het is de bedoeling dat de resultaten daarvan via internet openbaar gemaakt worden.

- Ook voor de zorgverzekeraar is het natuurlijk van belang om te kunnen beoordelen of de kwaliteit van de zorg in orde is. De cliënt kan de zorgverzekeraar voor de rechter dagen, hetgeen een machtsmiddel is om zorgverzekeraars te stimuleren om kwaliteit te eisen bij hun overeenkomsten met zorgverleners en instellingen.
- De gemeenten worden verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO) en daarmee voor de zorg aan/voor mensen. En op de vraag hoe hoogbejaarden, dementen en anderen als 'mondige patiënt / cliënt' kunnen worden aangeduid, verwees de staats-

secretaris naar cliëntenpanels, die in gemeenten moeten worden opgericht, en naar 'loketten' in het kader van de WMO. Die wet vraagt om een actief beleid van de gemeenten. Daar kun je als religieuzen, als kerkelijke organisaties in het algemeen ook een rol spelen.

- Voor de mensen die hun zorgvraag niet kunnen formuleren zullen per wijk loketten komen waar ambtenaren luisteren naar de hulpvraag en vervolgens doorverwijzen. Ook zullen er vanuit de gemeente hulpverleners worden vrij gemaakt om naar de mensen toe te gaan die niet in de mogelijkheid zijn om naar de loketten te komen. Gemeenten worden vanaf volgend jaar verantwoordelijk voor het instellen van dergelijke hulp-loketten, voor het bieden van ondersteuning aan mensen die het moeilijk hebben.

Mevrouw Ross – Van Dorp weet zich als staatssecretaris systeemverantwoordelijk: zij stelt dat er iets moet gebeuren (bijvoorbeeld het zorgplan) maar niet wat en hoe. Voor haar is 'marktwerking' een instrument, geen doel op zich. En dat er minuten worden geschreven, is geen beleid van het ministerie. Veel van de concrete regels in de zorg komen van (het management in) de instellingen zelf, niet van het ministerie.

Mevrouw Ross – Van Dorp heeft de religieuzen aangespoord om breed de publiciteit te zoeken en te laten horen wat wij willen. Voorts stimuleert zij ons om te proberen een maatschappelijke discussie op gang te brengen. Zij spoort ons ook aan om in gesprek te blijven met de zorgverzekeraars over het bewaken van de kwaliteit van zorg. Er wordt gewerkt aan het ontwikkelen van een nieuw systeem voor de zorg, waarin geen minuten geschreven worden, maar naar de persoon gekeken wordt. De staatssecretaris nodigde de religieuzen uit in hun eigen instellingen kritisch te zijn ten opzichte van de zorgaanbieders, zodat deze niet ongestoord hun eigen gang kunnen gaan. Het zou van belang zijn de zorgaanbieders aan te sporen tot een breed

maatschappelijk debat over de ziel van de zorg.

Aan het slot van de brief vanuit de religieuzen stonden twee concrete verzoeken:

1. Het pleidooi een 'zorgvisie op menselijke maat voorbij het marktmodel' tot uitgangspunt van beleid te maken.

Reactie: mevrouw Ross is bezig met partners om daar bij wetgeving op te anticiperen.

Naar haar mening erkent zij die vraag om een andere visie op de zorg en zal dat langzaam gaan blijken in het beleid;

2. De religieuzen constateerden met spijt dat er sprake is van een toenemende tweedeling in de samenleving én in de gezondheidszorg. Armen in Nederland zullen dubbel worden getroffen, door een slechte gezondheid én door onbetaalbare zorg. Dit raakt de religieuzen diep: het waren en zijn juist de armen die hen altijd al hebben bewogen tot hun maatschappelijke inzet. Nu zij dit niet meer kunnen, wenden de religieuzen zich tot de staatssecretaris met de hartekreet: om zich zowel politiek als persoonlijk tot het uiterste in te zetten om te voorkomen dat onder een regering waarvan het CDA deel uitmaakt, armen bij ziekte dubbel worden getroffen.

Reactie: Op dit punt bleef de staatssecretaris binnen het in het regeerakkoord vastgelegde beleid. De religieuzen gaven hierbij aan dat de groeiende tweedeling met betrekking tot wie zorg kan ontvangen en wie niet, voorkomen moet worden.

Voor wat betreft de lange termijn zorg dat mensen hun ziektekostenverzekering niet meer kunnen betalen zei de staatssecretaris: Er moeten goede vangnetten komen. De gemeenten moeten de mensen opzoeken die niet voor zichzelf op kunnen komen.

Mevrouw Ross benadrukte dat ze onze zorg goed heeft verstaan en haar best wil doen om bij de behandeling van de begroting ook ons geluid ter sprake te brengen. Ze wil in haar betoog bij die gelegenheid benadrukken dat de hele mens aandacht moet krijgen in de zorg. Tijdens de verdediging van haar begroting zal zij fragmenten uit onze brief gebruiken.

Het is verheugend dat de vaste kamercommissie om een schriftelijke reactie heeft gevraagd op onze brief. We hebben ook mondeling een beroep gedaan op de politiek en haar gevraagd zich persoonlijk in te willen zetten om te voorkomen, dat onder de regering, waarvan het CDA deel uitmaakt, armen bij ziekte dubbel getroffen worden.

Publiciteit rond initiatief religieuzen

Welk publicitair effect heeft bovenstaand initiatief van religieuzen gehad? Wat was het *rendement* van een en ander (voorzover dat is na te gaan)? In de week voorafgaand aan de aanbidding van de brief is contact gezocht met Kruispunt radio, Kruispunt televisie en met de redactie van Volzin. Op 4 oktober is er rond het middaguur een digitaal persbericht verstuurd.

De brief zelf is ook ruim verspreid en gepubliceerd, onder andere binnen religieuze instituten. Algemeen is de brief als 'goed' gekwalificeerd; velen waren blij met het initiatief van de KNR.

Veel bladen hebben aandacht besteed aan het initiatief van de religieuzen rond zorg, zij het dat het veelal korte berichtjes betrof.

Sommige religieuzen bleken teleurgesteld te zijn over het gebrek aan media-aandacht. In concreto heeft dit betrekking op de (beperkte) omvang van de berichten in de bladen en de

ontbrekende belangstelling vanuit radio en televisie.

Ter verklaring hiervan noem ik een drietal factoren. Ten eerste heeft dit initiatief voor buitenstaanders beperkte nieuwswaarde. Zorgwekkende ontwikkelingen in de gezondheidszorg zijn de laatste jaren heel vaak onderwerp van discussie. Het geluid van religieuzen hierin is niet nieuw en ook te weinig onderscheidend van andere kritische geluiden. Nauw samenhangend met het voorafgaande vrees ik voorts (en dat is de tweede factor) dat religieuzen zelf zo langzamerhand gemarginaliseerd zijn geraakt. Hierdoor wordt hun geluid niet meer zo snel opgepikt. Tenslotte speelt ook hier het probleem van de religieuze menskracht. Het is niet eenvoudig om religieuzen te vinden die de media te woord willen staan. Heb je uiteindelijk enkele bereidwilligen gevonden dan is het volgende probleem dat zij zeer druk bezette personen zijn, terwijl journalisten altijd onder tijdsdruk staan. In concreto: na 4 oktober is er geen enkel dagblad meer geïnteresseerd in het verloop van het onderhoud met de staatssecretaris (het Brabants Dagblad sprak op de dag zélf met zr Thérèsa Vandeweyers). Een en ander wettigt nog geenszins de conclusie dat het zinloos zou zijn om als religieuzen de publiciteit te zoeken. Wél mag geconstateerd worden dat het niet eenvoudig is en dat de relatie van religieuzen met de media een ambivalent karakter heeft.

WvdV

Er staat een uitgebreid overzicht van de reacties op onze site: http://www.knr.nl en dan doorklikken naar de Commissie Communicatie.
--

KNR steunt oud abt Baeten

KNR-voorzitter M.J.A. Timmermans O.Carm. heeft in een brief aan kardinaal Simonis zijn teleurstelling geuit over het feit dat Ton Baeten O.Praem. door de Bisschoppenconferentie niet benoemd wordt als geestelijk adviseur van de Unie Katholieke Bonden van Ouderen. Hij schreef in de betreffende brief onder meer dat veel religieuzen Ton Baeten respecteren als een erudiet en bewogen religieus. Er is voorts over deze kwestie door de afdeling Communicatie een bericht geplaatst op de KNR-site en er is een persbericht verstuurd.

‘Vrouwen, Geloof en Cultuur’

Het is alweer enige tijd geleden dat in het Bulletin bericht werd over de bijzondere leerstoel die op initiatief van de Unie van Katholieke Vrouwenorganisaties is opgericht. Per 1 juli 2001 werd Prof. Maaïke de Haardt voor vijf jaar benoemd als hoogleraar op de Catharina Halkes/Unie NKV de theologische faculteit van Nijmegen.

Onder de titel 'Vrouwen, geloof en cultuur', doet professor De Haardt met name onderzoek naar de betekenis van de religiositeit en het geloof van vrouwen binnen onze hedendaagse cultuur. Haar opdracht is theologisch te reflecteren over de ervaringswerkelijkheid van vrouwen 'aan de basis'. Deze reflectie krijgt gestalte in onderwijs, onderzoek, begeleiding van onderzoek, lezingen in binnen- en buitenland, publicaties enz.

Van jaar tot jaar brengt Prof. De Haardt over haar werkzaamheden verslag uit. Regelmatig onderhoudt zij contact met de katholieke vrouwenorganisaties en het bestuur van de Unie NKV. In de afgelopen vier jaar is heel wat bereikt, maar verdere voortgang is gewenst. Zowel de universiteit als de Unie NKV willen heel graag een tweede termijn van vijf jaar ingaan, gezien de hoopvolle resultaten van het werk van Maaïke de Haardt. Een financiële commissie stelt alles in het werk om de financiën hiervoor opnieuw bijeen te krijgen. Het zou erg jammer zijn als geld een struikelblok zou worden om de bijzondere leerstoel voort te zetten.

Veel vrouwen kwamen Maaïke de Haardt in Nijmegen tegen bij de Open Studiedagen die zij jaarlijks organiseerde rond een actueel thema. Ze trokken ieder jaar meer dan honderd deelnemers per keer. Daaronder zijn ook altijd gezichten vanuit de KNR gelederen. Voor de vrouwen zijn deze Open Studiedagen een bron van inspiratie bij hun pastorale en maatschappelijke taken in kerk en samenleving.

Het thema van het afgelopen jaar was: Openbare ruimten – ruimte van openbaring, de geheime tuin, de stad, religieuze ruimten. Heb-

ben ruimte en plaats iets met gender te maken? In deze dagen werden de feitelijke plaatsen en ruimten waarin we leven verkend. De heiligheid of onheiligheid van plaatsen en het openbare karakter ervan, stond centraal.

Wie droomde als kind niet van een geheime tuin of een verborgen hut? Geheime omsloten ruimten gelden vaak als belofte van vrede, van heilheid. Van de hof van Eden tot moderne gebedsruimten en stiltecentra. De stad wordt van oudsher als vrouw gesymboliseerd en heeft zowel een positieve als negatieve betekenis (vgl. Babylon en Jeruzalem). Zij staat zowel voor vervreemding, geweld, zonde als voor een iedereen insluitende wijze van samenleven. Hoe staat het in de concrete steden? Hoe wordt daar vorm gegeven aan samenleven en aan uitsluiting? In onze geseculariseerde cultuur zien we steeds meer behoefte aan publieke ruimten als 'gedenkplaatsen' die een herinnering levend houden. Wat dragen zij bij aan een collectieve identiteitsvorming?

Het prikkelend thema van de Studiedagen van 2006 is Faith and Fashion: geloof, identiteit en levensstijl. De folder zegt hierover: 'Geloven heeft alles te maken met manieren van leven: met feitelijke, materiële wijze waarop het leven geleid en gevoed, gevormd en aangekleed wordt. In de traditionele godsdiensten bepalen vooral tijd, plaats en gender die 'geloofsmanieren', die tot uiting komen in kleding en gedrag, haardracht en (voedsel) rituelen.'. In de studiedagen wordt nader ingegaan op de achtergrond en uitwerking van een aantal van die religieuze levensstijlen in verleden en heden'

De studiedagen vinden plaats in het collegialencomplex van de RUN in Nijmegen, op vrijdag 3 febr.- 31 mrt. – 19 mei. Informatie en aanmelding bij dr. G. Dresen, T. 024 3612488 of via g.dresen@theo.ru.nl
---

Riet Spierings, lid Cie van Toezicht

Bestuurswisselingen

Zusters van Liefde van Onze Lieve Vrouw, Moeder van Barmhartigheid

De leden van het generaal kapittel hebben een nieuw generaal bestuur gekozen.

Zuster Rosa Olaerts, generaal overste

Zuster Mariëtte Kinker, vicares

Zuster Mariana Situngkir, bestuurslid

Zuster Bernadet Chandra, bestuurslid

Zuster Ursula van de Ven, bestuurslid

Liefdezusters van de Heilige Carolus Borromeus

Tijdens het generaal kapittel op 5 augustus is een nieuw generaal bestuur gekozen.

Zuster Melanie Giniyati, generale overste

Zuster Cresencia Lagunsad, vice-generale overste

Zuster Rosaria Nur Hardiningsih, bestuurslid

Zuster Lisbeth Cich Ratwasih, bestuurslid

Broeders van Huijbergen

Het algemeen kapittel heeft op 23 september een nieuw algemeen bestuur gekozen.

Broeder Bram Hommel, algemene overste

Broeder Eduard Quint, algemeen vicaris

Broeder Petrus Hardoko, algemeen raadslid

Broeders van Saint Louis

De algemene vergadering heeft een nieuw algemeen bestuur gekozen.

Broeder C. van Dam, algemeen overste

Broeder W. Kavelaars, algemeen vicaris

Broeder C. Admiraal

Broeder C. Verdonk

Franciscanessen van Onze Lieve Vrouw ter Engelen

Tijdens het regionaal kapittel van 20 oktober is een nieuw bestuur gekozen.

Zuster Engeltraud Bergmann, regionale overste

Zuster Wilma Theunissen, vicaris

Zuster Liguori Giesberts, raadszuster

Broeders van Huijbergen

Tijdens het provinciaal kapittel op 9 november is een nieuw provinciaal bestuur gekozen

Broeder Michaël Herni, provinciaal overste

Broeder Marcus de Deijn, vicaris

Broeder Eugenio van Tilburg, lid

Congregatie van het Heilig Sacrament

Het Provinciaal Kapittel heeft op 14 november een nieuw bestuur van de nieuw gevormde provincie bestaande uit België, Duitsland, Mozambique en Nederland gekozen.

Hep. Maurits Gijsbrechts, provinciaal

Hep. Eugene van Heijst, vice-provinciaal

Pater Leo Bollen, consultor

Pater Piet Wouters, consultor

Pater Henk Kuijs, consultor

Pater Alfons Kuster, provinciaal econoom

Priesters van het H. Hart van Jezus

Tijdens een gezamenlijke provincieraad is een nieuw bestuur gekozen. Het nieuwe bestuur bestaat per 1 januari 2006 uit een Nederlandse provinciaal, 2 Vlaamse bestuursleden en 3 Nederlandse bestuursleden.

Pater Harry Peels, provinciaal

Pater Albert vander Elst, 1^e raadslid

Pater Paul de Vries, 2^e raadslid

Pater Piet Schakeraad, 3^e raadslid

Pater Lambert Croimans, 4^e raadslid

Pater Wim Blok, 5^e raadslid

Dag van het gebed

Onder andere door UCESM, het samenwerkingsverband van Europese conferenties, wordt 9 mei 2006 gelanceerd als dag van het gebed voor de vrede in Europa en de wereld. Meer informatie hierover is te vinden op de UCESM-site: <http://www.ucesm.net>.

Vrede & Gerechtigheid

De armen heb je altijd bij je

In gesprek met fr Ben Doodkorte

In het vorige nummer van dit blad is aandacht besteed aan 17 oktober als internationale dag tot uitroeiing van armoede. In deze aflevering vertelt Ben Doodkorte, frater van Utrecht en lid van de Eusebiusgemeenschap te Arnhem, over de algemene uitgangspunten van ATD-Vierde Wereld. Fr Doodkorte is vanaf het begin betrokken geweest bij de ATD-beweging in Nederland. Hij woonde een oriëntatiedag bij en ontdekte toen dat de doelstellingen aansloten bij het apostolaat van de fraters. Het gaat in deze Beweging met name om aandacht voor on- en minvermogens. Bij ATD spreekt men van de armsten. Er is altijd nog wel een arme achter de arme die jij kent en met hem of haar kun je je ook verbonden voelen. De minima op wie veel beleidsmakers zich richten worden door ATD-mensen beschouwd als een

categorie van armen, die het gevolg is van onze verzorgingsstaat. Het gaat dan om welvaartsarmoede. Bij de Vierde Wereld gaat het om mensen die al generaties lang arm en uitgesloten zijn, die de armoede ervaren in heel hun mens zijn, in alle fysieke en psychische en sociale aspecten.

ATD Vierde Wereld is een internationale beweging die in 1957 door Joseph Wresinski (1917 - 1988) samen met de armsten is opgericht. Wresinski was een Franse priester die zelf in grote armoede opgroeide en de eeuwenlange pijn en hoop van de armsten kende. In 1957 richtte hij daarom samen met de dakloze gezinnen van het barakkenkamp van Noisy-le-Grand in Frankrijk en anderen die zich bij hen aansloten de internationale beweging ATD Vierde Wereld op. Hij streefde er

naar cultuur als wapen tegen armoede in te zetten. De soepbedeling zette hij aan de kant. In het kamp richtte hij een bibliotheek in. In 1987 plaatste hij onder grote publieke belangstelling uit de hele wereld een steen op het plein van de mensenrechten in Parijs. Met de volgende ingebeitelde tekst: *“Waar mensen gedoemd zijn in armoede te leven, worden de Rechten van de Mens geschonden. Zich verenigen om die rechten te doen eerbiedigen is een dure plicht”*.

De Beweging ATD - Vierde Wereld kiest ervoor om voorrang te geven aan de allerarmsten. Het gaat vaak om gezinnen die al generaties lang in armoede leven en uitgesloten worden van de meest fundamentele mensenrechten. De naam 'ATD Vierde Wereld' komt uit Frankrijk. ATD staat voor Aide à Toute Détresse en betekent 'Hulp in totale nood'. Voor Nederland en Engelstalige landen vertaalt men 'ATD' steeds meer met All Together for Dignity.

De beweging is ervan overtuigd dat de ervaringen en inzichten van de allerarmsten noodzakelijk zijn om een samenleving op te bouwen waarin de mensenrechten voor iedereen gewaarborgd zijn. Om die ervaringen en inzichten te kennen, moeten mensen bereid zijn hen op te zoeken, te ontmoeten en samen met hen op weg te gaan. Op basis van die kennis kan samen nagedacht en gewerkt worden aan een samenleving zonder uitsluiting, dus zonder sociale discriminatie.

ATD Vierde Wereld kiest voor een integrale aanpak waar de mens in armoede benaderd wordt als een geheel en niet versnipperd wordt in deelproblemen. Diezelfde integrale aanpak is ook van toepassing op acties die ondernomen worden: zowel concrete acties in het veld als beleidsmatig en structureel werk.

Uitgangspunten ATD

Alle mensen zijn gelijkwaardig, welke plaats zij ook hebben in de samenleving. Wij moeten die waardigheid eerbiedigen en ze mag om geen enkele reden door wie dan ook worden aangetast.

Om te waarborgen dat eenieder een menswaardig bestaan kan leiden, is het de verant-

woordelijkheid van iedereen om het geheel van de mensenrechten te doen respecteren. Het recht om als gezin te leven, het recht op vrijheid van meningsuiting, voldoende bestaansmiddelen (bij voorkeur door werk en opleiding), onderwijs, cultuur, gezondheidszorg, huisvesting, rechtspraak en rechtsbijstand.

ATD Vierde Wereld verbindt wereldwijd mensen van verschillende oorsprong, sociale status, cultuur en levensbeschouwing om extreme armoede de wereld uit te helpen. De Beweging gaat ervan uit dat extreme armoede en uitsluiting door mensen wordt veroorzaakt. Deze misstanden kunnen alleen tenietgedaan worden, als mensen bereid zijn zich voor lange tijd in te zetten en ervoor zorgen dat er niemand achterblijft. Zolang de macht van het geld voorop staat, zal de wereld onder armoede en geweld gebukt gaan.

Verontmenselijking

Fr Doodkorte heeft decennialang als docent gewerkt in het technisch onderwijs hoofdzakelijk in Lichtenvoorde. Door die achtergrond heeft hij bij veel jonge mensen ervaren wat een impact het heeft wanneer er tegen je gezegd wordt: *Jij kunt niet naar de (M)ULO. Dus ga jij maar naar de ambachtsschool*. En dan was er ook nog een ITO-afdeling voor leerlingen die zelfs niet in aanmerking kwamen voor technisch onderwijs. Voor fr Doodkorte was het wezenlijke van zijn werk de leerlingen te laten ontdekken wat ze wél kunnen.

Hen helpen om hun eigen waardigheid, hun eigen krachten op het spoor te komen.

Fr Doodkorte beschouwt het als een heilige opdracht om naar mensen op zoek te gaan die buitengesloten worden. Belangrijker dan te voorzien in de materiële behoeften van de armen is het om aanwezig te zijn. Opdat men ervaart een medemens te zijn, die zich gerespecteerd kan weten. De armsten laten zich niet gemakkelijk vinden, ze voelen zich bedreigd. Er zijn altijd betweters die hen wel zullen vertellen hoe verkeerd ze het allemaal aangepakt hebben. Ze worden vaak nogal betutteld. Het is voor mensen heel bedreigend dat hun kinderen uit huis geplaatst kunnen worden door de instanties: *“Ze doen maar met mijn kind en ik heb er niets meer over te zeggen”*

Toen 1996 internationaal werd uitgeroepen tot jaar van uitroeiing van de armoede bleek ook in Arnhem de tijd rijp om 17 oktober te vieren. En een jaar later werd een kei geplaatst op de grens van de Walburgisbasiliek met de gemeentegrond. Hierop staat de tekst *“Armoede is onrecht en eist verzet”*. Fr Doodkorte: *wij hebben als ATD-Beweging de gemeenteraad van Arnhem opgeroepen om zich bij elk besluit af te vragen wat het effect is voor de allerarmsten. Wij leggen de raad ook regelmatig verbeterpunten voor. Als actiepunt van dit jaar vindt elk kwartaal een gesprek plaats tussen arme ouderen, hun intermediairs en gemeenteraadsleden. Er is een speerpuntenplan in Arnhem. Daarbij onderzoekt een team per wijk: hoe is het leven hier en hoe kan het verbeteren? Dan kiest men straten uit waar veel verborgen armoede moet zitten. Dat was een pilot project, dat in vier wijken heeft plaatsgevonden. Wij van ATD hebben er op gewezen dat mensen juist via zo'n speerpuntenplan bereikt kunnen worden.*

In zijn contacten met de armen denkt fr Doodkorte vaak aan de uitspraak van Jezus in het Johannes-evangelie, waar hij tegen Judas zegt: *de armen heb je altijd bij je, maar mij niet*. Die constante aanwezigheid van de armen is voor fr Doodkorte juist een reden om te pogen er iets aan te doen. Iets minder arm zijn betekent al een verlichting van het dagelijks bestaan. En hij motiveert zijn keuze in zijn overtuiging dat we allemaal schepselen Gods zijn, allemaal afgeleid van wat God bedoeld heeft. Fr Doodkorte: *Natuurlijk streef ik vrede na, maar eerst komt de gerechtigheid, want daarin ligt de kans tot menswaardigheid.*

Initiatieven

Er zijn twee langlopende projecten:

- de recreatieboerderij 't Zwervel in Wijhe waar gezinnen die in armoede leven, vaak voor het eerst in hun leven, vakantie kunnen vieren;

- het Joseph Wresinski Huis in Heerlen, een internationaal vormings- en ontmoetingscentrum van de Beweging, dat echter binnenkort gesloten zal worden, omdat dit in Frankrijk gesitueerd gaat worden.

De recreatieboerderij 't Zwervel te Wijhe, een landelijk dorp tussen Zwolle en Deventer, richt zich op gezinnen die het meest lijden onder armoede en sociale uitsluiting. Het gaat bij hen niet alleen om gebrek aan geld, maar vooral om onzekerheid op verschillende levensgebieden: weinig kans op goed onderwijs, dikwijls ondermaatse huisvesting, zwakke gezondheid, geen of slecht betaald werk. Daardoor moeten ze hard vechten - vaak tevergeefs - om het gezin bij elkaar te houden. Hierdoor kunnen mensen nauwelijks deelnemen aan de maatschappij, en ook niet aan de bestaande vormen van toerisme of recreatie. Op 't Zwervel, is er plaats voor drie tot vier gezinnen, met elk een eigen slaapunit. Elk gezin beschikt over een kookhoek in een gemeenschappelijke keuken. Er is een bibliotheek, een knutselkamer, een speel-o-theek. Er zijn fietsen, dieren en achter de boerderij ligt het Zwervelbos (6ha). Vorig jaar bestond het Zwervel 30 jaar. Toen heeft fr Doodkorte een gezin bezocht dat hij al kende van een eerdere ontmoeting. Dat gezin zei toen: *“Er is maar één plek ter wereld waar we ons thuis voelen en dat is op 't Zwervel.”*

Een vrij nieuw initiatief is het theaterstuk dat is ontstaan vanuit gesprekken met vierde wereld mensen. In het stuk, getiteld *Maria, Moeder van Altijddurende Bijstand*, spelen armen hun eigen leven. Voor de spelers en voor het speciaal geselecteerde publiek levert dit heel bijzondere ervaringen op.

ATD Vierde Wereld heeft een raadgevende status bij Ecosoc, Unesco, Unicef, en de Raad van Europa. ATD is tevens initiatiefnemer van de Internationale Dag van Verzet tegen extreme armoede (17 oktober) in 1992 door de Verenigde Naties uitgeroepen tot 'Internationale Dag voor de Uitroeiing van Armoede'.

Meer informatie: ATD Vierde Wereld Nederland Regentesseplein 13 2562 EV Den Haag.
T: 070 361 57 87 **F:** 070 363 90 42 Postbanknr: 27 52 200

Varia / korte berichten

Secretariaatsruimte gezocht

De Nederlandse Provincie van de Ongeschoeide Karmelieten is op zoek naar een ruimte van ongeveer 30 m² voor haar secretariaat en archief. Mogelijke plaatsen kunnen zijn Utrecht, Leiden, Haarlem of Den Bosch. Goede bereikbaarheid vanaf het station is gewenst. Voor nadere informatie kan contact worden opgenomen met Ad Smits ocd T: 0416- 311215.

Ruimte voor religieuzen bij Conventus

Conventus is de nieuwe naam voor Stichting Woonzorgcentrum Joannes Zwijsen / Notre Dame in Tilburg. Conventus betekent 'samen zijn' en weerspiegelt de warme plek waar cliënten terecht komen. De instelling bestaat uit een organisatie voor thuiszorg en vier verzorgingscentra. Als moderne zorgaanbieder biedt men een breed pakket aan zorg- en dienstverleningsproducten, van een klusdienst aan huis tot intensieve verpleegkundige zorg. Met name op die locaties waar tot dit moment voornamelijk religieuzen zijn gehuisvest, krijgt men te maken met structurele onderbezetting. Deze vrij gekomen ruimte zou een (tijdelijke) oplossing kunnen bieden voor instituten die huisvesting of verzorging zoeken voor hun leden.

Meer informatie bij dhr. Henskens, directeur Conventus, Postbus 1149, 5004 BC Tilburg.
T: 013 – 532 39 53. <http://www.conventus.org>

Vakantie voor vrouwelijke religieuzen in Zwitserland

Stichting Cura I is eigenaresse van een fraai appartement in Chateau d'Oex in Zwitserland, dat zij al ruim 30 jaar kosteloos als vakantieverblijf beschikbaar stelt aan RK vrouwelijke religieuzen uit Nederland en België. De bestemming is prima bereikbaar per auto of per trein.

Voor de zomermaanden ontvangt men doorgaans de nodige verzoeken. Het voor- en najaar blijven meestal wat achter, terwijl die seizoenen eigenlijk zeer de moeite waard zijn. Voorjaar en herfst zijn prachtig in het berggebied en ook heel geschikt voor de nog redelijk ter been zijnde, doorgaans, oudere zusters. Ook voor uitstapjes in de omgeving lenen deze perioden zich goed. De Zwitserse spoorwegen zijn vermaard en de treinreisjes door de bergen zijn een belevenis op zich.

Meer informatie bij het secretariaat van Stichting Cura I, Yvo M.A.T. Baeten, Graaf van Waldeckstraat 16, 6212 AP Maastricht T: 043 – 3510005.

Kaarten

Protestkaarten zijn een middel om uw stem te laten horen. Nederland is een heel rijk land waar nog steeds grote groepen mensen problemen hebben om rond te komen. Een trots, welvarend land als Nederland kan dat niet laten voortbestaan. Laat de plaatselijke en landelijke politiek weten dat u het hier niet mee eens bent. Op vele manieren gebeurt dit al. De werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA heeft ter ondersteuning hiervan drie nieuwe kaarten laten maken, die u kunt gebruiken bij dit burgerprotest. Eerder verspreidde de werkgroep al een kaart over de noodzaak van voedselhulp in ons land. Die was niet gericht tegen voedselbanken, maar sprak schande van het feit dat zoiets nodig is in een rijk land. Deze kaart is niet meer verkrijgbaar. Hij is vervangen door een serie van voorlopig drie.

Het staat iedereen vrij om de kaarten naar eigen inzicht te gebruiken. Schrijf een eigen tekst op de kaart en stuur hem naar een minister, een gemeenteraadslid, een wethouder, een nutsbedrijf of wie u ook maar wilt aanspreken.

Besteladres: Werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA, Luijbenstraat 17,
5211 BR 's- Hertogenbosch, info@armekant-eva.nl.

Werk gezocht

Mevrouw Mertens-Schuuring was ruim elf jaar werkzaam als hoofd verzorging in een klooster. Tot haar taken behoorden onder meer het mede zorg te dragen voor een optimaal woon-en leefklimaat voor de bewoners, het aansturen van medewerkers, het mede opstellen van begeleidings-en zorgplannen. Een en ander vond plaats in nauwe samenwerking met de overste van het klooster en had consequenties voor de spiritualiteit en religieuze cultuur, zoals die in het klooster aanwezig was.

Mevrouw Mertens-Schuuring heeft het werk in het klooster met zeer veel liefde en plezier gedaan. Via dit blad doet ze een oproep om haar te helpen met het vinden van een nieuwe baan als ondersteuning van de overste of managementteam van een klooster.

Ondanks haar leeftijd van 57 jaar wil ze nog dolgraag werken en op deze wijze contact onderhouden met mensen.

Mw. Mertens-Schuuring, Sloet van de Beelestraat 15, 6045 HC Roermond. T: 0475-322164. Een curriculum vitae is op te vragen bij het Bureau KNR: 073 – 6921321.

KRO Kerstwandeling

De KRO organiseert op zondag 18 december, samen met Pax Christi en de NKS (Nederlandse Katholieke Sportfederatie), de KRO Kerstwandeling met als thema 'Gast in vrijheid'. Hoe gastvrij zijn wij in Nederland en in het bijzonder voor kinderen van vluchtelingen? Onder leiding van de Nationale Stichting ter Bevordering van Vrolijkheid wandelt een groep kinderen van asielzoekers mee. Het tv-programma KRO De Wandeling zendt de tocht op 23 en 25 december uit. De KRO Kerstwandeling begint, voor wie wil, met een eucharistieviering. Daarna kan men kiezen uit een aantal korte en langere wandelroutes. De kosten zijn €7,50.

De KRO Servicelijn 0900-1304 (€0,10 p.m.) of <http://www.wandelen.kro.nl>

Projecten

Gelderse Wereld Spelen 2005

De Gelderse Wereldspelen behelst de organisatie en uitvoering van een onderwijsprogramma voor het voortgezet onderwijs rond de thema's interculturele samenwerking en solidariteit tussen jongeren. Bovendien omvat het een interculturele ontmoeting tussen jongeren in een sportieve omgeving, waarbij er samenwerking tussen Gelderse jongeren middels sportieve activiteiten binnen en buiten school

gestimuleerd wordt. Daarnaast vindt er bewustwording bij jongeren plaats over de functie van de meerwaarde van sport als verbreedingsactiviteit. Tevens worden jongeren gestimuleerd om door middel van activiteiten solidariteit te betonen met leeftijdgenoten in achterstandsposities.

Met het project wordt de overdracht van waarden en normen beoogd: eerlijk spel, samenwerken, leren verliezen. Interculturele uitwisseling tussen jongeren met diverse culturele, etnische en religieuze achtergronden. Bovendien kunnen sportieve sponsoractiviteiten op school de individuele leerlingen stimuleren en motiveren om de opgedane kennis om te zetten in de praktijk en om zich actief in te zetten voor fondsenwerving ten behoeve van (ontwikkelings)projecten.

De Verenigde Naties hebben 2005 uitgeroepen tot het Internationaal Jaar van de Sport en Lichamelijke Opvoeding. De VN wil hiermee het thema sport en lichamenlijk opvoeding mondiaal in de schijnwerpers zetten. Zij vragen de nationale overheden dan ook dit thema op te pakken, de sector in dit speciale jaar extra te ondersteunen en via allerlei activiteiten en evenementen aandacht te vragen bij het brede publiek.

De directe doelgroep zijn scholieren uit het voortgezet onderwijs (VMBO, HAVO, VWO) uit heel Gelderland met een brede religieuze, culturele en maatschappelijke achtergrond. Als indirecte doelgroep kunnen bovendien ouders en Gelderse welzijns- en sportsinstellingen aangemerkt worden.

In de eerste plaats worden de jongeren met behulp van het bijbehorende lesprogramma

vertrouwd gemaakt met verschillende aan sport gerelateerde thema's zoals verbroedering, de betekenis van sport voor en in activiteiten op het gebied van internationale samenwerking, Sport en Spel voor kinderen in oorlogsgebieden en arbeidsomstandigheden in de sportgoederenindustrie in derde Wereld Landen.

Daarnaast worden er gastlessen georganiseerd met en door jongeren over internationale sportprojecten voor jongeren in achterstandsposities door drie samenwerkende sponsororganisaties.

Met behulp van 40 vrijwilligers (jongeren) wordt een afsluitende manifestatie georganiseerd waarbij de 500 participerende leerlingen een sportieve wereldreis maken en zo kennis maken met kenmerkende culturele elementen van internationale sport en spel activiteiten.

COS Gelderland is een regionaal project- en adviesbureau dat gespecialiseerd is in voorlichting en educatie over mondiale vraagstukken. COS Gelderland werkt aan de versterking van het draagvlak voor een duurzame en rechtvaardige wereld door de burgers uit de provincie Gelderland actief te betrekken bij activiteiten op het gebied van internationale samenwerking, duurzame ontwikkeling en de multiculturele samenleving.

Dit project wordt onder meer gesteund door de Commissie PIN.

Bijeenkomsten

Terugblik Religieuzenberaden Aartsbisdom Utrecht

Tijdens de 72e en laatste vergadering van het Diocesaan Contact der Religieuzenberaden in het Aartsbisdom Utrecht begin oktober in Deventer gaf Mgr de Kok een boeiende terugblik. Onderstaand een samenvatting hiervan.

1. Voorgeschiedenis. In 1956 werd de Stichting Nederlandse Vrouwelijke actieve Religieuzen opgericht. Deze oprichting kun je als een signaal zien, dat religieuzen toenemend ontdekten hoezeer ze elkaar nodig hadden. Er

zat ook een missionaire ondertoon bij. De roep was: verdieping en vernieuwing, bezinning op de rol die religieuzen binnen katholiek Nederland hadden, en vooral of na alle successen nieuwe terreinen van zorg moesten worden betreden. Tijdens de studieconferentie voor Vrouwelijke Religieuzen in 1962, georganiseerd door de Minderbroeders en de Redemptoristen werd de openingsvoordracht (niet toevallig) door een zuster verzorgd. Alix van

Alkemade, de auteur van Vrouwen X1X, liet zien, hoe de nieuwe congregaties van de 19e eeuw praktisch gedwongen werden, zeer on-praktische regels uit de 17e eeuw aan te nemen. Daar sloot de tweede lezing van Antonius Smeets ofm onmiddellijk op aan. Hoe is er voor vrouwen een nieuw evenwicht te vinden tussen het religieuze communautair leven en het actief naar buiten treden. De Conferentie van 1962 richtte zich tot alle vrouwelijke religieuzen (destijds ruim 30.000 in getal). Op dat moment was er ook al iets anders begonnen. Aangezien men juist in bezinning en vernieuwing naar samenwerking zocht, lag het voor de hand dat congregaties met verwantschap in spiritualiteit elkaar gingen opzoeken. De meer spiritueel bepaalde verbanden - zoals de Franciscaanse Samenwerking, uiteindelijk uitmondend in de vandaag bestaande Franciscaanse Beweging - gingen dwars door de vier categorale verbanden (SNVR, SNPR, SBCN, SMB) heen.

2. De bemoeienis vanuit bisdommen heeft altijd bestaan. Diocesane congregaties, zoals de Fraters van Utrecht en de Zusters van St. Jozef te Amersfoort waren statutair sterk aan het uiteindelijk gezag van de bisschop gebonden. Maar ook de congregaties van Romeins recht (of het diocesane recht van een ander bisdom) hadden met de plaatselijke bisschop te maken via toestemming voor het vestigen van kloosters en het verlenen van biechtjurisdictie, wel onderscheiden van die in de parochies.

Als de koepelorganisaties van SNVR, SBCN etc. een dwarsverband tussen broeders en zusters in de regio wilden bevorderen zou het zonder de steun van de plaatselijke clerus niet gaan. Voor ons bisdom nam zuster Agnès Pruyne (O.L.V. Amersfoort) het initiatief. Het leidde in 1967 tot een nota met indringende vragen. De nota liep uit op de instelling van een werkgroep religieuzen. Op 1 februari 1968 volgde de benoeming van Emile Gemmeke o.Carm. tot bisschoppelijk gedelegeerde, Utrecht was daarmee eerste. Toen ook andere bisdommen zulke gedelegeerden gingen aanstellen, kwam het tot een landelijk overleg van die gedelegeerden. De regionale beraden begonnen meestal in een sfeer van elkaar ont-

moeten. Maar spoedig wilde men méér en bleek er behoefte aan een dwarsverband tussen de regionale verbanden, dat kon functioneren als een soort draaischijf. Uiteindelijk kwam het tot een drietal dwarsverbanden. Het contact waarover dit verhaal gaat, de bijeenkomsten van algemene oversten en als derde de nog bestaande bijeenkomsten van de oversten van Moniale gemeenschappen. Dat alles heeft zeker belangrijk bijgedragen aan bewustwording en onderlinge hulp.

3. Het eerste 'contact' droeg vooral een informatief karakter en vond plaats te Deventer, Herman Boerhaavelaan 3. Dat was toen nog het klooster van de Carmelieten bij het Geert Grote College. Na de opheffing van dat klooster werd verhuisd naar de pastorie in de Broederenstraat, waar men na enkele omzwervingen toen het aantal deelnemers kleiner werd weer terugkwam. In Arnhem en vooral in Oost-Gelderland had men al ervaring opgedaan met cursussen en recollecties in de eigen regio. In Arnhem via openstellen van bezinningsdagen in Insula Dei voor anderen, in Oost-Gelderland vanuit een eigen pastoraal centrum voor de 5 dekenaten aldaar, bemenst door Minderbroeders. Utrecht was nog niet zo ver, maar B.W. Melkert o.p. verzorgde daar wel maandelijks recollecties. Elders gebeurde dat minder frequent en op die andere plaatsen was Emile Gemmeke zelf de recollectie-inleider. Maar de moeilijke vraag was: hoe de religieuzen méér bij de plaatselijke ontwikkelingen te betrekken? En nog moeilijker, hoe te komen tot vernieuwde spiritualiteit?

4. De doelstelling. Volgens de Analecta (Ab.Utrecht 1975 p. 514) zijn Religieuzen Beraden vrije verbanden van religieuzen, volkomen zelfstandig en geleid door religieuzen. Deze beraden bevorderen de onderlinge contacten tussen de religieuzen ter plaatse, proberen de contacten van de religieuzen met de plaatselijke geloofsgemeenschap te bevorderen en verlenen service op het terrein van de geloofsverdieping en van de sociale en pastorale inzet.

5. De werkzaamheden. In het contact is vooral gesproken over praktijkervaringen van de regionale beraden, en de vragen die zich in de

beginjaren daarbij voordeden. De verslagen werden uitgewisseld. Langzamerhand werd de toenemende vergrijzing, en de teruggang in aantal, gespreksthema. Langzamerhand bleek ook, dat de regionale beraden hun vaste vorm gevonden hadden. Informatie en communicatie tussen de beraden bleef steeds het doel, maar langzamerhand gingen in de vergaderingen van het Contact inleiders op een bepaald thema een belangrijke rol spelen.

6. Het apparaat is steeds beperkt gebleven, want de deelnemers hebben veel zelf gedaan: notuleren, het gesprek leiden, inhoudelijke inbreng vanuit verschillende gremia. Namen die genoemd kunnen worden in dit verband: Emile Gemmeke, Julius Kleiberg, Ben Godding o.p., zr Regine Noor, br A. Turkenburg, zr Marie-Agnès, zr Riet Meijer en zr Ria Verwaaijen.

7 Na het overlijden van p Emile Gemmeke (1998) werd geen nieuwe gedelegeerde meer benoemd. Het grote werk was gedaan: bewustwording, ontmoeting, onderlinge hulp

waren vanzelfsprekend geworden -- de vergrijzing stelt andere eisen dan een tijd van expansie. Mgr de Kok en zr Riet Meijer zullen ook na vandaag het adres blijven voor vragen, wensen of suggesties, zoals religieuzen die aan het bisdom of via dat bisdom zouden willen richten, en omgekeerd natuurlijk. Tegelijkertijd herhaal ik vandaag een advies, gebaseerd op eigen ervaring. Blijf als het even kan op gezette tijden samenkomen. Wees om de beurt gastheer of gastvrouw, begin met koffie of thee, bidt samen iets eenvoudigs. Daarna een klein rondje hoe iedereen het maakt met overgang naar een ander drankje. Dan kan de gastheer/vrouw aangeven iets interessants gelezen te hebben, of legt hij of zij een vraag voor die inzet van gedachtenwisseling kan zijn. Ervaring leert, dat je tijd tekort komt. En vooral, je bent steun voor elkaar. En daarom was het bij al het beraden en contacteren toch begonnen. Dank!

Mgr dr J.A. de Kok ofm (titulair bisschop van Treviso)

Kleurrijk Religieus Leven 2005: 'Aanwezig zijn'

'Presentie' stond centraal tijdens de zesde bijeenkomst Kleurrijk Religieus Leven (20 oktober 2005). De voorbereidingsgroep had voor deze bijeenkomst voor buitenlandse religieuzen en hun Nederlandse medereligionen de insteek gekozen van het presentie-pastoraat, zoals dat in projecten van 'Urban Mission' vorm krijgt. Tijdens deze dag kregen de deelnemers de gelegenheid om te horen over het werk van pastoraal werkers in Nederland die zonder grote pretenties werken in de armere buurten. De voorbereidingsgroep wilde hen een voorbeeld geven van hoe men missionair bezig kan zijn in Nederland. Juist de jongere leden die zo geïnspireerd bezig zijn in projecten binnen het 'Urban Mission'-netwerk kunnen laten zien dat de kerk leeft. Maar wel op nieuwe manieren. Religieuzen, zowel de buitenlandse als de Nederlandse, kunnen iets opsteken van de manier waarop deze werkers present willen zijn. Ze zoeken hun weg niet door in een institutioneel kader te werken,

maar door eenvoudigweg present te zijn. En op die manier, door te luisteren, vriendschappen aan te knopen en solidair te zijn, krijgt hun missie vorm.

De opkomst was groot: ruim 80 mensen hadden zich opgegeven. Onder de deelnemers waren net iets meer buitenlandse religieuzen dan Nederlandse. Het centrale onderdeel van het ochtendprogramma was een 'exposure' (onderdompeling) in Den Bosch. Na een korte inleiding van Peter Berkien, die als pastor werkzaam is onder dak- en thuislozen in Den Bosch, gingen de deelnemers individueel de stad in, met de opdracht om te zien, te voelen wat het geziene oproept en daarover een oordeel te vormen. Het was voor de meesten een aparte ervaring: alleen, meditatief bijna, over straat lopen en heel bewust de indrukken registreren - om je heen, maar ook in jezelf. Tegen alle weersvoorspellingen in, scheen gelukkig de zon.

In taalgroepen werden na terugkomst de ervaringen en inzichten verwerkt. In het plenum dat daarna plaatsvond, werd door de drie aanwezige Urban Mission-werkers en de deelnemers verder gesproken over het presentiepastoraat. Een aantal vragen had betrekking op de 'stille armoede' in Nederland. Waar vind je in zo'n rijk land als Nederland die armoede? Daarin hebben Peter Berkien en zijn collega's Jan Beuckens en Helma Hurkens meer dan genoeg ervaring. Zij vertelden dat die armoede vaak pas blijkt wanneer mensen je in vertrouwen nemen. Daarom is het hen in hun werk vooral om te doen relaties met mensen aan te gaan, mensen die door anderen niet gezien of zelfs veracht worden. Presentie is een bepaalde houding waarmee zij hun werk willen doen: aandacht voor de ander is essentieel, eventuele hulp bij andere zaken is secundair.

Hoe speelt het evangelie en de verkondiging een rol, was daarop de vraag. Hierop werd door de drie wat terughoudend gereageerd. Het is eigen aan Urban Mission om te beginnen met luisteren, en niet met pasklare oplossingen, al dan niet evangelische. Op grond van hun ervaring, weten ze juist dat door dag in, dag uit met mensen te spreken, door trouw te blijven en een relatie op te bouwen, er ruimte ontstaat om dichterbij elkaar te komen en ook te spreken over geloofszaken.

Prikkelend was ook de vraag van de deelnemers of die 'onderdompeling' zoals Urban Mission-werkers die ondergaan in een bepaalde buurt, niet beter kan plaatsvinden door

Gerard Moorman

Opening nieuwe pand Moria (24 oktober 2005)

Onder grote publieke belangstelling werd eind oktober bij Nijmegen de nieuwe huisvesting van Stichting Moria feestelijk geopend. De voorzitter van het Comité van Aanbeveling, Dries van Agt, onthulde een kunstwerk in de centrale hal van de nieuwe behuizing. Een ander prominent lid van genoemd Comité, de voormalige bisschop van 's-Hertogenbosch Jan Bluysen zegende het huis, de bewoners en

gewoon in zo'n wijk te gaan wonen. De pastores reageerden daarop wisselend. De een was blij dat ze niet woonde waar ze werkte. De ander vertelde hoe hij in een Bossche volksbuurt woont en hoe dat soms een voordeel, maar soms ook een nadeel is. Hij voegde daaraan toe dat het de kunst is om te weten dat je anders bent. Ook al woon je tussen de mensen in een volksbuurt, je blijft anders. *"Dat is geen oordeel over de mensen in mijn buurt. Maar alleen al het feit dat ik onderwijs heb gehad aan een universiteit, maakt mij anders dan de meeste burens. Dat kan en moet ik niet ontkennen. Sommige religieuzen hier dragen een habijt. Misschien ligt hierin een parallel: jullie markeren ermee dat jullie er een andere levensstijl op na houden. Maar jullie willen wel een steentje bijdrage aan kerk en samenleving in Nederland."*

De afgelopen jaren klonk tijdens de bijkomsten van KRL - heel indringend soms - de vraag: *"Wat moeten we - in Godsnaam! - in dit land doen? We zijn hier al een beetje thuis, maar wat wordt nu van ons verwacht om te gaan doen?"* Zoals pater Theo Vergeer in zijn welkomstwoord al aangaf, wisten we van tevoren al, dat er geen totaal bevredigend antwoord kon komen. Maar wel hebben de deelnemers zich kunnen spiegelen aan een voorbeeld. Hopelijk heeft men inspiratie op kunnen doen voor de eigen missie in de Nederlandse kerk en samenleving.

de medewerkers. Ook de Nijmeegse wethouder Hans van Hoof (SP) sprak zijn waardering uit voor het initiatief en citeerde daarbij de bekende Bijbelpassage over de liefde: *Al spreek ik de taal van mensen en engelen - als ik de liefde niet heb, ben ik een galmend bekken of een schelle cimbaal* (1 Kor 13, 1-2).

Dat Stichting Moria inspringt op een zeer actuele nood wordt onderstreept door recent onderzoek. Terwijl in de samenleving de roep om hogere straffen steeds luider wordt verschralen de mogelijkheden om ex-gedetineerden op weg te helpen bij het vinden van een eigen plek. De bezuinigingen in het gevangeniswezen van minister van Justitie Piet Hein Donner (CDA) pakken averechts uit. De drastische versoering zorgt voor een verslechtering van het klimaat, waardoor gevangenen vereenzamen en verharderen. Dat stelde onderzoekster Heleen Peters recentelijk in Trouw. De recidive is door de versoering tot een hoogtepunt gestegen; ruim zeventig procent van de gedeti-

neerden zou na te zijn vrijgekomen weer in crimineel gedrag vervallen. Dat kost de samenleving volgens Peters zoveel geld, dat de winst die door het versoerde gevangenisregime wordt geboekt weer verloren gaat.

Het gevangeniswezen is volgens de onderzoekster verworpen tot de sluitpost van justitie. "De afschaffing van het avondprogramma, het geringe aantal gedetineerden dat kan werken, uitsluiting van scholing, zijn ernstige verslechteringen", zegt Peters. Ze vindt dat geld beschikbaar moet komen om het klimaat in de gevangenissen te verbeteren. "*Op termijn wordt de samenleving er veiliger door.*"

Voor meer informatie: Stichting Moria, Louiseweg 12, 6523 NB Nijmegen. E: info@st-moria.nl / F: 024 - 3297689 / T: 024 - 3297680.
--

Platformdag Roepen

Onder het motto "*Gezaaid in goede aarde...*" vond op 26 oktober 2005 voor de achtste maal een platformbijeenkomst rond *toekomst van religieus leven* plaats. Er waren bijna honderd deelnemers. Na een opening door de voorzitter Peter Damen o.praem. en een inleiding op het thema door Jan Hafmans cssr werd er in kleine groepen van gedachten gewisseld over een statement, dat door de commissie Roepen was voorgelegd. Hierna presenteerde Jos van Genugten het Fakkelproject van het bisdom Breda, een mogelijke oplossing voor het priestertekort. Onder het motto "Desnoods tegen beter weten in?" vertelde zuster Sarah Böhmer van de Dominicanessen van Bethanië over de keuze van haar congregatie om weer actief aan roepingenwerk te gaan doen. Zij is sinds kort Algemeen Overste. Op het laatste kapittel bleek dat men bewust contact wil zoeken met jonge vrouwen. Voor zuster Sarah persoonlijk geldt de vraag: Wie kiest eigenlijk? Naar haar ervaring is het niet: Ik heb gekozen, maar ik ben gekozen. Het afgelopen half jaar is zij herhaaldelijk gestuit op Nederlandse jongeren die in het buitenland zijn ingetreden omdat ze in Nederland geen plek konden vinden. Zuster Sarah stelt dat alles gericht moet worden op *recruitment*. We heb-

ben nog niet alles gedaan wat we zouden kunnen doen.

Naar aanleiding van gesprekken in kleine groepen bleek plenair dat alle groepen in grote lijnen het Statement onderschrijven. Dit betekent dat de Commissie Roepen door zal gaan met het organiseren van platformbijeenkomsten. De zaal werd vervolgens opgesteld als ovaal teneinde de dialoog te bevorderen over de vraag *Hoe gaan we verder met dit platform?* Nadat hierover van gedachten was gewisseld gaf Wim Verschuren cmm een toelichting op de vraagstelling: *Moeten we onze gemeenschappen in de toekomst niet meer open gaan stellen voor mensen die niet voor het klassieke religieuze leven kiezen, om ze in stand te kunnen houden als plaatsen waar dit voor de toekomst wel als mogelijkheid bewaard blijft?*

Hij verwees naar een meeleefproject van de Franciscanen, Priorij Emmaus en naar de Augustinessen van St. Monica die in Casella een meeleefgroepje zijn gestart. Zelf leeft hij nu met zeven mensen samen, waarvan twee huisgenoten. Voor deze gemeenschap is een statuut opgesteld en het is buitengewoon levenwekkend. Om onze gemeenschap(en) in

stand te houden, moeten dat er meer worden. De fundamentele vraag die je dan tegenkomt is of een gemeenschap past bij je levensgevoel.

Andere deelnemers vulden aan met eigen ervaringen. Allereerst wordt gezocht naar manieren om belangstellenden te laten delen in religieuze gemeenschappen.

Het verslag van deze bijeenkomst zal worden toegezonden aan alle deelnemers en zal vervolgens op de webpagina Publicaties van de KNR-site geplaatst worden.

Identiteitsgedreven ontwikkelingssamenwerking

Op 27 oktober vond in Catharinadal, de priorij van de norbertinessen in Oosterhout, het jaarlijkse Allerheiligenberaad plaats. Dit beraad wordt georganiseerd door het Verbond van Katholieke Maatschappelijke Organisaties. Deze keer ging het over identiteitsgebonden ontwikkelingssamenwerking. Cordaid-directeur René Grotenhuis zette op een heldere manier uiteen hoe hij dit voor zijn organisatie ziet. Cordaid wil een *identiteitsgedreven* organisatie zijn. Dit term gebruikt hij liever dan *identiteitsgebonden*: het gaat immers niet om iets waar je aan vastzit, maar om iets dat je drijft.

Cordaid moet, net als andere katholieke organisaties, de verhouding tussen God en de wereld doordenken. Dat klinkt heel abstract, maar het komt naar voren in allerlei heel centrale vragen. Waarvoor dient je werk uiteindelijk? Wat kun je als organisatie wel en niet? Hoe zie je de verhouding met de katholieke kerk?

De katholieke identiteit is een tijdlang gezien als een probleem, maar het is eerder een kans. Ze verbindt Cordaid met partners in het Zuiden. Bovendien komt er geleidelijk een andere kijk op secularisatie. Secularisatie is niet in de eerste plaats ontkerkelijking, maar veeleer het greep krijgen van de mens op de wereld. Het is een goede zaak dat mensen steeds meer kunnen doen aan hun leefomstandigheden, aan de gevaren van de natuur, aan het tekort aan voedsel en water, aan hun gezondheid. Een identiteitsgedreven organisatie weet zich werkelijk betrokken bij mensen die greep proberen te krijgen op hun leven. Het is echter niet zo dat God daarmee ophoudt belangrijk te zijn. Iedereen die in dit werk zit, weet dat verlossing uiteindelijk niet afgedwongen kan wor-

den. Het blijft iets dat ons gegeven moet worden. De maakbaarheid heeft zijn grenzen. Het christelijk geloof is een geloof van verliezers. De verlosser was iemand die machteloos aan zijn einde kwam. Dat waarschuwt ons steeds weer voor de verleiding van de almacht.

Grotenhuis besloot zijn toespraak met het noemen van enkele initiatieven die Cordaid onderneemt om de identiteit een nieuwe uitstraling te geven: de opzet van het kenniscentrum over religie en ontwikkeling, cursussen voor personeel, een herdenking van de pauselijke encycliek over ontwikkelingssamenwerking *Populorum Progressio* (1967), en een extra inzet op een nieuwe achterban.

Deel van Gods plan

Frans Dokman, medewerker van het Nijmeegs Instituut voor Missiologie en bestuurslid van CMC reageerde op Grotenhuis vanuit zijn ervaringen bij een Afrikaanse organisatie en vanuit zijn kennis van *ubuntu*-management. Hij stelde dat men in Afrika dikwijls uitgaat van een universele levenskracht, waarbij alle elementen participeren in de levenskracht van God. Management en ontwikkeling zijn spirituele begrippen. Wanneer er bij ontwikkelingssamenwerking hulp geboden wordt, is deze hulp een gift van God. Gever en ontvanger zijn beide betrokken in het handelen van God en daardoor gelijkwaardig. Wie betrokken is bij het management van een organisatie, moet harmonie bevorderen: harmonie van mensen met elkaar en van mensen met de geesten. Dokman besloot met te zeggen dat we geen al te grote tegenstelling moeten zien tussen Europa en Afrika. Een concept van universele levenskracht is ook aanwijsbaar bij een zeer Europese denker als Thomas van Aquino. Het

is tijd voor een dialoog tussen Noord en Zuid hierover.

Verder sprak Ellen van Moorsel, internationaal secretaris van het CDA. Zij vond de term identiteitsgedreven iets te vrijblijvend. Ze had het toch liever over identiteitsgebonden. Het is een verplichting die je vrijwillig op je neemt. Verder bepleitte ze dat Cordaid (en het CDA) ruimtes in hun gebouw zouden inrichten als

75 Jaar missiologie in Nijmegen

De leerstoel missiologie aan de Radbouduniversiteit in Nijmegen bestaat 75 jaar. Een feit om te vieren, zeker nu missiologiehooglerarschappen het moeilijk hebben. In Nijmegen houdt men de traditie hoog, maar dat kan alleen als je iets vernieuwends brengt. Dat gebeurde bij de viering van het jubileum zeker. Het congres ging over een nieuwe kijk op het dynamische christelijk geloof.

Een nieuwe christenheid

Een vijftal sprekers hield beschouwingen over de toekomst van het christendom. Centrale spreker was de Amerikaan Philip Jenkins. De anderen reageerden op hem en op zijn boek *The Next Christendom*. In dit boek schetst Jenkins dat het christendom nog helemaal niet op zijn retour is, maar steeds meer aanhangers krijgt en ook een steeds groter deel van de wereldbevolking voor zich wint. In het Westen denken de meeste mensen, dat het christelijk geloof iets is dat vreemd is voor het Zuiden en dat het aan is komen waaien in het kielzog van het kolonialisme. Dit beeld is echter onjuist. Het evangelie heeft diep wortel geschoten, niet alleen in Latijns-Amerika, maar ook in Afrika en Azië. Christenen uit het Zuiden zijn nu al numeriek ver in de meerderheid boven de christenen in het Noorden en zij zullen in de nabije toekomst het gezicht van een nieuwe christenheid gaan bepalen. Met die nieuwe christenheid bedoelt Jenkins dat het christelijk geloof, net als in de Middeleeuwen in Europa, opnieuw een gedeelde ideeënwereld zal vormen in een wereld die schreeuwt om verbindende ideeën. De nationale staten kunnen nu al

stilteruimte en dat er bij belangrijke gebeurtenissen of momenten in het jaar een viering zou worden gehouden. Ze had goede herinneringen aan haar tijd bij Cebemo, toen dat in Duinzicht nog gebeurde.

Tom Boesten

niet mensen aan elkaar verbinden, en dat wordt nog minder. In plaats daarvan zullen mensen over de hele wereld een idee van eenheid ontleen aan het christen-zijn.

Dat is niet alleen maar goed nieuws. Een gewelddadige confrontatie met de islam ligt op de loer. Bovendien verwacht Jenkins dat het 'liberale' Europese en Noord-Amerikaanse christendom geen toekomst heeft. Christenen uit het Zuiden zullen het op hun eigen manier aanpakken en hun eigen agenda bepalen.

Niet alleen de macht van het getal

De andere sprekers behandelden achtereenvolgens de groei van het christendom in Aziatisch perspectief, het strategische denken achter Jenkins' werk, de islam in Afrika, en een beschouwing over cultuur en interculturaliteit. Interessant was vooral de inleiding van Sebastian Kim. Deze sprak vanuit onder andere de Koreaanse context. Hij vertelde hoe de christelijke kerken in Azië veel meer hebben kunnen betekenen dan getalsmatig mogelijk leek. Dat komt doordat ze zich dienstbaar hebben opgesteld voor de mensen in nood. In Korea was de kerk vanouds conservatief, maar in de jaren zeventig kwam de min-jungtheologie op (*min jung* – onderdrukt volk). De aanklacht tegen onrecht en tegen de toenmalige dictatuur daagde kerk en politiek uit. Nadat dit uitmond was in de democratisering van 1988, ging de kerk pleiten voor hereniging met Noord-Korea. Kijkend naar Europa, waar Kim nu werkt, ziet hij het verlies aan macht van de kerk als een grote kans. Christenen moeten zich mengen in de grote maatschappelijke kwesties, niet vanuit de gedachte van concur-

rentie, maar vanuit dienstbaarheid. De Jubilee-campagne was een mooi voorbeeld van hoe dat kan.

Botsing

De opkomst van de islam in Afrika was onderwerp van het referaat van John Chessworth. Hij schetste een beeld van de *clash of monotheisms*, de botsing van de monotheïstische godsdiensten. Hij zag een groot verschil tussen expansie en herleving. De expansie van de islam gaat dikwijls heel vreedzaam en kalm. Mensen bekeren zich tot de islam en leven verder zoals ze altijd al deden. Hierbij is er wel een opvallend verschil tussen West- en Oost-Afrika. In het oosten bleef de islam altijd iets van de Arabische heersers. De islam is daar nooit helemaal van afgeraakt. In het westen werden de leidende figuren al heel snel gerecrueteerd uit de lokale bevolking. Daar wortelde de islam snel en diep. De parallel met de christelijke kerken dringt zich op. Herlevingsbewegingen zijn heel anders dan deze expansie. Wanneer mensen opeens terug willen naar wat zij zien als de wortels van de islam, slaat

de vlam in de pan. Dat is bijvoorbeeld aan de hand in Nigeria. Er zijn bewegingen aan de gang die Afrika beschouwen als een islamitisch continent en die vinden dat daarom heel Afrika geïslamiseerd moet worden. Met de oliedollars op zak werken zij daaraan. Of ze in hun opzet zullen slagen en wat dat voor gevolgen heeft, is een open vraag.

Opvallend was de samenstelling van het sprekerspanel: vijf mannen; een Amerikaan, drie Europeanen en een Aziat. Gevraagd hoe dit kwam, vertelde gastheer prof. Frans Wijsen dat men allerlei missiologen van over de hele wereld had gevraagd om sprekers aan te bevelen. Deze mensen waren door hun vakgenoten aangeduid. Er is nog een lange weg te gaan voordat missiologen uit het Zuiden beeldbepalend worden in hun vakgebied. Of vrouwen het ooit zover zullen schoppen, valt te betwijfelen.

Tom Boesten

Vluchtelingenbeleid oké?

Het Netwerk Religieuzen voor Vluchtelingen heeft op 8 november een bijeenkomst georganiseerd voor religieuzen met als titel: Vluchtelingenbeleid oké? Veel religieuzen hebben zich voor deze bijeenkomst ingeschreven en de zaal in Mariënburg in Den Bosch is dan ook goed gevuld. We worden welkom geheten door zr. Maria Beneker Kolmer, voorzitter van het Netwerk en ze geeft al snel het woord aan Mevrouw Dominique van Duynstee van de stichting Landelijk Ongedocumenteerden Steunpunt (LOS) Daarna krijgen we twee aangrijpende verhalen van vluchtelingen te horen, waarin duidelijk wordt, dat het asielbeleid niet deugt. Mevrouw Van Duynstee informeert de aanwezigen over de huidige stand van zaken omtrent het asielbeleid. Van de 26.000 mensen, die onder de oude Vreemdelingenwet (voor het jaar 2000) hun eerste asielverzoek hebben gedaan zijn inmiddels 13.750 dossiers opnieuw beoordeeld. Van hen mag 43 % alsnog blijven, 22 % is daadwerkelijk vertrok-

ken, maar 35 % (bijna 5000 mensen) is uit het zicht van de IND verdwenen. Met onbekende bestemming vertrokken. Dat betekent dat zij op straat terecht zijn gekomen, zonder overheidsvoorzieningen op het gebied van inkomen, huisvesting en gezondheidszorg. De overheid, bij monde van mevrouw R. Verdonk, heeft beloofd dat dit niet meer zou gebeuren, maar toch...

De ongeveer 150 noodopvanglocaties in ons land herbergen asielzoekers, die of nog in procedure zitten, of die buiten hun schuld niet uitgezet kunnen worden en die anders op straat waren gekomen. Mensen die op medische gronden een herhaalde asielprocedure hebben aangevraagd, komen niet in aanmerking voor opvang in een AZC, (asielzoekerscentrum) en blijven aangewezen op de gemeentelijke noodopvang.

Vluchtelingen, die onder de nieuwe vreemdelingenwet hun eerste asielverzoek hebben ingediend en die een negatieve beslissing van de

IND hebben ontvangen worden overgeplaatst naar een AZC-terugkeerlocatie. Binnen 28 dagen moeten zij deze locatie hebben verlaten en ze zijn dan ook aangewezen op de noodopvang.

Twee verhalen van vrouwen, een uit Eindhoven en een uit Helmond, maken het verhaal van Dominique concreet en onderstrepen de schrijnende situatie van gezinnen die in de noodopvang zijn terecht gekomen. Het Helmondse gezin komt uit Syrië. De vijf personen van het gezin waren vijf jaar in Nederland en hebben toen een negatief bericht van de rechtbank gekregen. Hun advocaat heeft daar niets mee gedaan. Uiteindelijk heeft een andere advocaat hoger beroep aangevraagd. Toen het AZC in Helmond dichtging, zijn ze naar Ter Apel vervoerd. Hun dossier is daarna zoekgeraakt, ze kwamen op straat terecht en uiteindelijk heeft de noodopvang in Helmond hen weer opgenomen. Ze kunnen van de consul in Syrië

geen papieren krijgen. Dus kunnen ze niet naar het land van herkomst terug.

De heer Waterschot van de gemeente Helmond, vertelt dat de gemeenten in een spagaat terechtgekomen zijn. Aan de ene kant is er het harde overheidsbeleid en aan de andere kant wil je de vluchtelingen als naaste zien. Bovendien is er draagvlak nodig bij politici en burgers. Er daar ontbreekt het nog wel eens aan, vindt hij.

Het is een goede informatieve middag, waarin de noodzaak van betrokkenheid bij dit asielbeleid en de mensen die er onder lijden, nog weer eens sterk naar voren komt. Voor de aanwezige mensen, die zich daadwerkelijk inspannen om deze naasten te helpen heeft deze middag inspiratie geboden om op de ingeslagen weg verder te gaan.

Dinie van 't Erve

Symposium Christendom - Boeddhisme (18 november 2005)

In het centrum Zin te Vught vond op 18 november een symposium plaats ter herdenking van Mimi Maréchal. Dit jaar is het tien jaar geleden dat Mimi overleed. Mimi Maréchal verbleef als Graallid twaalf jaar in Japan en heeft na haar terugkeer een belangrijke rol gespeeld voor de ontwikkeling van zen in Europa door op De Tiltenberg, het moederhuis van de Graalbeweging, een uitgebreid internationaal zenprogramma op te zetten. Met het organiseren van enkele internationale conferenties droeg zij tevens in aanzienlijke mate bij tot de westerse gedachtevorming over het boeddhisme. Om het tienjarig overlijden van Mimi Maréchal te gedenken, organiseerde ZIN

in samenwerking met de Graalbeweging en de KTU, een symposium dat in het teken stond van de uitwisseling boeddhisme-christendom.

Twee thema's kwamen aan de orde:

Het klooster Zin in werk heeft min of meer de functie van De Tiltenberg overgenomen en hier worden dan ook regelmatig Zen-retraites georganiseerd.

Het boek dat Christa Anbeek (Graallid, docente KTU) schreef over het leven en werk van Mimi Maréchal werd tijdens het symposium gepresenteerd.

Christa W. Anbeek. *Mimi & Akiko*. ISBN: 9056701274. Uitgeverij Asoka. Prijs: € 15.50.

Zin in werk: <http://www.zininwerk.nl/www/index.php>

Meer informatie over De Graalbeweging: <http://www.degraalbeweging.nl/org.html>

Uitreiking Marga Klompé-prijzen 2005

Sinds 1989 bekroont de Marga Klompé Stichting elk najaar initiatieven die de geest van Marga Klompé levend houden.

In 2005 zijn de prijzen toegekend aan:

- Koeriersdienst Valid Express in Amsterdam en Den Haag. Bij dit commercieel opgezette bedrijf werken uitsluitend mensen met een lichamelijke handicap of chronische ziekte.
- Project Theatergroep Het Kompas in Wieringen. In dit project is een theatergroep voor mensen met een verstandelijke beperking opgezet.
- Dr. John N.M. Wijngaards. Hij verricht werkzaamheden voor vernieuwing van het ambt in de RK Kerk. Hij zet zich al meer dan 25 jaar met volharding in om de argumenten tégen diaken- en priesterwijding van vrouwen in de RK kerk te ontcrachten en te onderbouwen waarom vrouwen wél zouden moeten worden toegelaten tot het gewijde ambt. Het onderwerp wordt breed toegankelijk gemaakt door een uitgebreide website.

De prijsuitreiking vond plaats op 19 november in de Aula van de Universiteit van Tilburg. De aanwezige religieuzen waren met name gekomen vanwege hun steun voor het werk van John Wijngaards of vanwege hun persoonlijke verbondenheid met de naamgeefster van de prijs.

Meer informatie op de volgende sites: URL <http://www.justitiaetpax.nl>, <http://www.validexpress.nl/>
<http://www.zustervannu.nl>

Catharinadag 2006: Toewijding in de zorg

De dagelijkse stroom berichten over de werkdruk in ziekenhuizen of verpleegtehuizen vormde de directe aanleiding voor de vijfde Catharinadag. Deze wordt ieder jaar namens de Stichting Christine de Pisan georganiseerd op 25 november, de feestdag van de Hl. Catharina van Alexandrië, en dit jaar in samenwerking met Reliëf, de Christelijke vereniging van zorginstellingen. Waar halen mensen die beroepshalve zorgen voor anderen hun motivatie en draagkracht vandaan? Zorgen is het aangaan van een persoonlijke relatie, een handelen waarin vertrouwen en geraakt worden een belangrijke plaats hebben. In zorgen staat daarmee spiritualiteit op het spel.

Prof. dr. A.-M. Korte, voorzitter van de stuurgroep die de Catharinadag organiseert, stelt in haar inleiding de vraag of in die spiritualiteit verschillen zijn aan te wijzen tussen mannen en vrouwen. De godsdienstsociologie van de afgelopen eeuw heeft volgens haar in het voetspoor van Max Weber te weinig oog gehad

voor groepen vrouwen tussen twee ideaaltypische vrouwengestalten: geëmancipeerd en actief in het openbare domein en niet (langer) gelovig enerzijds en wel gelovig maar dan niet geëmancipeerd en geheel toegewijd aan de zorg voor anderen in een beperkte omgeving zoals het eigen gezin of de lokale gemeenschap anderzijds. Zij wijst erop dat in kerkelijke vrouwenbewegingen en daarbuiten naastig gezocht wordt naar inspiratie en spiritualiteit door vrouwen die werken in het openbare domein.

Dr. C. Leget, als ethicus verbonden aan het UMC St Radboud in Nijmegen benadrukt morele verhoudingen rond de toewijding van zorgverleners. Zoals de verhouding tot het zelf waarbij het er om gaat dat mensen die zichzelf zeer toegewijd kunnen geven in hun werk, te kampen krijgen met overspannenheid en 'burn out'. Het opraken van de eigen batterij vereist een inoefening van gevoeligheid voor de eigen grenzen en verlangens. Want anders erodeert

toewijding in het tegendeel: betekenisloosheid, vlakheid en onverschilligheid.

Leget belicht ook de institutionele dimensie van toewijding. Zorgorganisaties maken zorg mogelijk maar vormen ook een gevaar wanneer zij de verbinding tussen een persoonlijke inzet en professionele identiteit 'doorknippen' wanneer gevoelens worden geïnstrumentaliseerd of commercieel uitgebuit.

Drs. B. Molenaar sprak als humanistisch geestelijk verzorger over een spiritualiteit van de verwondering, de weigering om de dingen vanzelfsprekend te vinden en daarmee van het zien van het leven als gedragen door een geheim. Bij haar viel kritiek te beluisteren op zorgdirecteuren die aan zelfverrijking doen. In haar ogen hangen verschillen tussen mannen en vrouwen die werkzaam zijn in de zorg samen met de posities die zij innemen binnen de hiërarchie in een instelling.

Tenslotte sprak dr. Myriam Steemers van Winkoop – oud medewerkster van de SRKK en de nieuwe directeur van Reliëf over wat zij in de geschiedenis waarneemt als de authentiek evangelische impuls om zorg in een cultuur mogelijk te maken. Zij wees daarbij in het bijzonder op de gevoeligheid van vrouwen om die impuls feitelijk steeds weer vorm te geven. Ook in de huidige crisissituatie binnen de gezondheidszorg.

Deze thema's vonden aan het eind van de bijeenkomst een politieke vertaling door de tussenkomst van dagvoorzitter Godelieve van Heteren (lid Tweede Kamer fractie van de PvdA) die de aanwezigen vroeg naar de oplossingen voor de te grote nadruk op efficiëntie in de zorg en de teloorgang van toewijding.

Henri Geerts

Charles de Foucauld, verleden, heden en toekomst (studiedag 2 december 2005)

Op 13 november 2005 is Charles de Foucauld zaligverklaard, bijna een eeuw na zijn overlijden en na een lang proces. Naar aanleiding hiervan organiseerden de Kleine Zusters van Jezus, die zich geïnspireerd weten door het leven van Charles de Foucauld in samenwerking met het Centraal Missionair Beraad Religieuzen deze studiedag. Tijdens deze bijeenkomst werd veel informatie geboden en er waren reflecterende en vierende momenten. In het ochtenddeel kwamen de biografie en de spirituele nalatenschap van Charles de Foucauld aan de orde; in de middag een drietal getuigenissen en een reflectie op de grondslagen van Foucauld's spiritualiteit en de mogelijke betekenis ervan.

Zuster Claartje en Tom Boesten gaven een biografisch overzicht aan de hand van dia's.

Professor Peter Nissen verdiepte dit biografische overzicht, schetste een beeld van de gemeenschappen die zich door Charles de Foucauld geïnspireerd weten (ook binnen de Anglicaanse en Lutherse kerk) en gaf enkele kenmerken van zijn nalatenschap/spiritualiteit.

Vervolgens was er een drietal getuigenissen. Anne-Marieke Koot, theologe, ruilde haar baan als pastoraal werkende in voor die van huishoudelijke hulp bij de Thuiszorg. Een eerlijke, indrukwekkende getuigenis, vooral waar zij aangaf hoe moeilijk zij het had met het verlies van haar status, van een geziene positie naar een functie waarin je, soms ook letterlijk geen naam hebt.

Zuster Godefrieda, kleine zuster in den Haag gaf een beeld van haar leven in de Schilderswijk, een leven in een kleine gemeenschap op een eenvoudige manier, midden tussen de mensen in vriendschap, werk en gebed.

Pater Ton Storcken tenslotte, bekend met het leven in een moslimse omgeving en met de spiritualiteit van Charles de Foucauld gaf heel eerlijk aan hoe hij enerzijds danig onder de indruk was van de leefwijze en het daarin geboden voorbeeld van Charles de Foucauld en zijn volgelingen, maar anderzijds ook soms huiverde bij de radicaliteit ervan.

Professor Frans Wijsen gaf vervolgens een reflectie op het bovenstaande. Hij verwees daarbij naar de grondslagen van de spirituali-

teit van Charles de Foucauld (evangelie proberen door wat je bent, in het verborgene) en naar de mogelijke betekenis ervan voor ons, bijvoorbeeld

- als mens: Charles de Foucauld was noch voor zichzelf, noch voor anderen gemakkelijk. Wispelturig, vol tegenstrijdigheden, maar ook Godzoeker bij uitstek. Ook zo'n mens kan zalig worden, en dus een voorbeeld zijn van waarachtig leven
- als pastor: evangelie present stellen door wat je bent, door je getuigenis, niet direct door verkondiging
- als ontwikkelingswerker: Charles de Foucauld wilde leven in solidariteit met de geringsten, niet zozeer door tegen hun lijden in opstand te komen, doch door met hen

mee te lijden, niet zozeer door voor mensen doen, maar met hen te doen.

- als wetenschapper: bekend, ja zelfs bekroond is het antropologisch/linguïstisch werk van Charles de Foucauld. Kenmerkend voor hem is dat hij deze werken niet uitgeeft onder eigen naam: zijn eigen prestige doet er volstrekt niet toe!

Een adellijke, rijke man, die zo moeilijk onder een overste kon leven, leidde een uiterst sober en verborgen bestaan van vriendschap, gebed en werk, met het zinderend verlangen om lief te hebben. Ontnuchterend, radicaal, bijzonder. Zo was ook deze studiedag!

Ben Wanders

Wetenschappelijke instituten

Het Nederlands Instituut voor Jezuiten Studies te Amsterdam

Opzet

Het Nederlands Instituut voor Jezuiten Studies (NIJS) werd in het najaar van 2001 opgericht. Het wil op een actieve manier het onderzoek naar geschiedenis, cultuur en spiritualiteit van de jezuïetenorde bevorderen en ondersteunen. Dit is des te meer wenselijk, nu op internationaal vlak de belangstelling voor deze onderwerpen sterk toeneemt, met name onder niet-jezuïeten. Daartoe stelt het NIJS een gespecialiseerde bibliotheek ter raadpleging beschikbaar. Tevens kunnen geïnteresseerden er advies vragen betreffende kwesties die te maken hebben met de jezuïetenorde.

De collectie van het NIJS omvat thans 4000 banden, en wordt regelmatig aangevuld door middel van schenkingen en aankopen. Zij bevat werken *over* de geschiedenis, cultuur en spiritualiteit van de Sociëteit van Jezus. Werken *van* jezuïeten - tenzij vallend onder de zojuist genoemde categorieën - zijn er niet in opgenomen. De bibliotheek kent de volgende afdelingen: algemene naslagwerken en algemene geschiedenis betreffende de jezuïetenorde; leven en geschriften van de stichter Ignatius van Loyola; thematische afdelingen

zoals onderwijs, kunst, theater, spiritualiteit, wetenschap en anti-jesuitica; de geschiedenis van de afzonderlijke landen en continenten; en biografieën.

Het NIJS kan bezocht worden op afspraak. Boeken en tijdschriften dienen ter plaatse te worden geraadpleegd, en worden niet uitgeleend.

Samenwerking

Het NIJS maakt deel uit van de Commissie Overleg Instituten van de Konferentie Nederlandse Religieuzen.

Het onderhoudt contacten met soortgelijke instituten van de jezuïetenorde elders in de wereld, zoals met *The Australian Institute of Jesuit Studies* te Canberra (Australië), het *Xavier Center of Historical Research* te Goa (India), het *Institut für Kommunikationsforschung und Medienarbeit* te München, het *Istituto Storico della Compagnia di Gesù* te Rome, het *Institute for Jesuit Studies* te Saint Louis (Missouri, USA), en het *Canadian Institute for Jesuit Studies* te Toronto (Canada).

Tevens is er samenwerking met het archief van de Nederlandse jezuiten, Houtlaan 2, 6525 XZ Nijmegen, en met het studiecentrum Jesuitica van de Katholieke Universiteit te Leuven.

Zelfstandige publicaties

- Paul Begheyn m.m.v. Eugène van Deutekom, *Gids voor de geschiedenis van de jezuiten in Nederland 1850-2000 / A Guide to the History of the Jesuits in the Netherlands 1850-2000*, Nijmegen, Valkhof Pers / Roma, Institutum Historicum Societatis Iesu, 2002.
- Paul Begheyn, *Petrus Canisius en zijn catechismus. De geschiedenis van een bestseller / Peter Canisius and his catechism. The history of a bestseller*, Nijmegen, Museum Het Valkhof, 2005.
- Paul Begheyn, *Gids voor de geschiedenis van de jezuiten in Nederland 1540-1850 / A Guide to the History of the Jesuits in the Netherlands 1540-1850*, Nijmegen, Valkhof Pers / Roma, Institutum Historicum Societatis Iesu, 2005.

Activiteiten

- Televisiedocumentaire over jezuiten in Nederland en België 'Bagage voor een spirituele reis', 2001.

- Tentoonstellingen over de Antwerpse graveursfamilie Wierix in Rembrandthuis, Amsterdam, 2001; Museum voor Religieuze Kunst, Uden, 2001.
- Tentoonstelling 'Sint Franciscus Xaverius (1506-1552) en de Amsterdamse jezuiten' in Museum Amstelkring, Amsterdam, 2003.
- Tentoonstelling '350 jaar Krijtberg. Van schuilkerk tot neogotische droom' in Bijbels Museum, Amsterdam, 2004.
- Tentoonstelling 'Petrus Canisius en zijn catechismus 1555-2005' in Museum Het Valkhof, Nijmegen, 2005.

Lopende projecten

- Paul Begheyn (ed.), *Nijmeegse Biografieën, deel 2*, Hilversum, Verloren, uitgave verwacht in 2006.
- Saint Peter Canisius. Letters and Documents. Additions to Otto Braunsberger's 'Petri Canisii Epistulae et Acta'*.
- Bibliotheca Jesuitica Neerlandica Impressa 1540-1773*, waarin alle op het huidige Nederlandse grondgebied in genoemde periode uitgegeven werken van jezuiten worden beschreven.
- Catalogi personarum Missionis Hollandicae Societatis Iesu 1592-1773*.

Nederlands Instituut voor Jezuiten Studies. Paul Begheyn SJ, directeur, Singel 448
1017 AV Amsterdam. T 020-3446650. E pbegehyn@xs4all.nl

Boeken & brochures

'100 jaar psychiatrie in Venray'

Venray en psychiatrie zijn in Limburg bijna synoniem aan elkaar. Het vuistdikke *Honderd jaar psychiatrie in Venray* beschrijft het ontstaan en de ontwikkeling van de psychiatrische zorg in Venray. Het waren de Broeders en Zusters van Liefde uit Gent, die aan het begin van de 20ste eeuw buiten de dorpskern twee gestichten bouwden: Sint-Servatius voor mannen en Sint-Anna voor vrouwen. Er wordt aandacht besteed aan de terreinen waarop de

instellingen tot stand kwamen en hun architectonische ontwikkeling. Twee hoofdstukken geven inzicht in de medische behandeling. Drie andere auteurs buigen zich over het leven van alle dag in de klinieken. Twee hoofdstukken beschrijven de huidige situatie. Er zijn veel illustraties opgenomen. In de loop van honderd jaar is het gezicht van de psychiatrie natuurlijk ingrijpend gewijzigd. Hoewel instituten als Sint Servatius en Sint Anna welis-

waar opgericht waren voor behandeling, bleef het in de beginperiode in hoofdzaak bij opvang van mensen met een psychische handicap. De middelen voor behandeling waren zeer beperkt. Door professionalisering van de psychiatrie is hier verandering in gekomen.

Bijzonder is de bijdrage van twee zusters van liefde die zelf jarenlang in Venray hebben gewerkt. Zo beschrijft zr Laetitia de hartverwarmende aankomst, waarbij ze gastvrij werd onthaald met koffie en koek. De verpleging beviel haar bijzonder goed en ze hield van de patiënten: *Er werd veel gelachen maar soms ook getreurd. De sfeer binnen St Anna tussen lekenpersoneel en de religieuzen was als in een familie. Door de Belgische zusters heerste er een bourgondische sfeer, gemoedelijkheid*

en gastvrijheid. Met de patiënten kon je uitbundig zingen en dansen en menig feest bracht de stemming weer op peil. Aandacht voor de patiënten was zeer voornaam. En ze memooreert wat de overgang van habijt naar burgerkleding – eind jaren zestig - betekende voor de zusters én voor de patienten: Een typerend voorbeeld uit die tijd betreft het winkelen met patienten. Een winkelierster vroeg aan de patiente: “Mevrouw, kan ik u helpen?”, waarop de aangesprokene de zuster aanstoot en zegt: “Nu kennen de mensen óns gelukkig niet meer, nu vallen wij niet meer op.” De opmerking raakte ons diep. Want een groep vrouwen met enkele nonnen, dáár mankeerde in die tijd wat aan. Zij waren getekend door óns habijt.

Billekens e.a., *100 Jaar psychiatrie in Venray. Geschiedenis van de psychiatrische instellingen Sint Anna en Sint Servatius* (Zutphen 2005, Walburg Pers) isbn 90-5730-333-7, gebonden en geïllustreerd, 480 pp., €19,95.

Vieren met het mediapastoraat

Preken en bidden in het Marcusjaar luidt de titel van een bundel vieringen van het mediapastoraat. Het zijn vieringen, die in 2002-2003 werden uitgezonden door de TV en waarin het Marcusevangelie centraal stond (het zogeheten B-jaar). De wat saaie en droge titel past eigenlijk niet bij de levendige inhoud. Van iedere viering wordt de inleiding, de begroeting, de bede om ontferming, het openingsgebed, de verkondiging, de voorbede, het gebed over de gaven, de vredeswens, het slotgebed en de zegen en wegzending aangereikt. Al deze teksten zijn voor deze vieringen speciaal geschreven door de mediapastores Peter Denne-man, Joke Litjens en Ben Verberne. De teksten zijn allen kort en krachtig en sluiten goed aan bij het voor de viering gekozen thema. Van wijldropigheid waardoor je de draad verliest is geen sprake.

In de inleiding schrijven de auteurs: *“Preken en bidden in het Marcusjaar* is allereerst bedoeld voor iedereen die zich bezighoudt met het voorbereiden van de liturgie: de teksten zijn direct bruikbaar in de eigen viering. De diverse teksten kunnen ook dienen als inspira-

tiebron; in die zin is deze uitgave te beschouwen als een werkboek. Tot slot leert de praktijk dat het boek heel goed individueel, in stilte gelezen kan worden”. Om met het laatste te beginnen: ik heb dat gedaan en het klopt. Maar de opmerkingen: “De teksten zijn direct bruikbaar in de eigen viering...en... in die zin is deze uitgave te beschouwen als een werkboek” spreken elkaar wat tegen. De gebeden zijn zeker misschien na een kleine aanpassing direct te gebruiken, maar voor de verkondiging zou ik dat niet willen suggereren. De teksten van de verkondiging dienen door anderen niet te worden voorgelezen, maar juist de lezers aanzetten om hun eigen verhaal te schrijven, waarbij ze zeker gebruik kunnen maken van de aangeleverde teksten maar dan vooral als inspiratiebron. Iedere viering is immers een contextuele viering oftewel iedere plek, ieder moment, iedere gemeenschap vraagt om een eigen inkleuring. Ook al is het dezelfde zondag door het jaar. Jammer vind ik dat niet alle Marcuszondagen de revue passeren. Was er niet een compleet boek samen te stellen met behulp van andere jaren dan alleen het gebruikte jaar 2002-2003?

Ondanks deze kritische opmerkingen vind ik dit boek heel goed. Het getuigt van een staan in onze christelijke traditie van waaruit men op actuele wijze voor mensen van nu het Woord van God wil verkondigen en wil bidden tot de

Eeuwige. Ik wens dit boek een brede verspreiding toe!

Ko Schuurmans

Het boek is te bestellen bij het Mediapastoraat door € 17,95 (incl. verzendkosten) over te maken op giro 3364181 tnv het RKK/KRO Mediapastoraat Hilversum o.v.v. 'Marcusjaar' of via de webwinkel van de KRO (webwinkel.kro.nl).

Mrs Livingstone

Het werk van vrouwen is maatschappelijk minder zichtbaar dan dat van mannen. Ook ook op het terrein van missie en zending was en is dat het geval. Missiezusters zijn al te vaak afgeschilderd als assistenten en als tweederangs missionarissen, terwijl ze vaak juist met hun zorgende aanwezigheid het vertrouwen wisten te winnen van de lokale mensen onder wie ze werkten. Op een vergelijkbare manier is ook de rol van Mary Moffat, de vrouw van de wereldberoemde ontdekkingsreiziger David Livingstone, onderbelicht gebleven. Om in deze lacune te voorzien verichtte de Vlaamse historica Hilde Eynikel twaalf jaar wereldwijd onderzoek en schreef vervolgens de allereerste biografie van Mrs. Livingstone. Eynikel schreef eerder de biografie van Damiaan.

Omdat men zich in Europa en de VS zorgen was gaan maken over de ontdekkingsreiziger werden er personen op uitgestuurd om hem te zoeken. Een van hen was de journalist Henry Morton Stanley. Toen zij elkaar op 28 oktober 1871 ontmoetten in Ujiji sprak Stanley sprak de later legendarische woorden "*Dr. Livingstone, I presume?*". ("*Dr. Livingstone, naar ik aanneem?*"). Livingstone genoot toen al grote faam als ontdekkingsreiziger. Weinigen kennen echter het dramatische levensverhaal van zijn echtgenote, Mary, dochter van de bekende zendeling Robert Moffat. Moffat was een zendeling in het huidige Zuid-Afrikaanse Transvaal, ongeveer aan de grens met Botswana, en aan de rand van de Kalahariwoestijn. Zij werd geboren in Griekwastad, ver buiten de Kaapse kolonie, in de zendingspost van haar vader. Daar maakte Mary Moffat gruwelijke invallen

van bendes en losgeslagen stammen mee. De streek waar ze haar jeugd doorbracht was zeer instabiel. De post van haar vader werd keer op keer belaagd door misdadigers die uit de kolonie waren gevlucht en weggelopen slaven. Die gingen op plundertocht en leefden van de jacht op mensen en dieren. Daarbij kwamen de Zoeloe- en Matabele-invasies, die alle zwakkere stammen voor zich uit duwden. Een erg onrustige periode, waarin ook de blanken (de Britten en de Boeren) aan het oprukken waren. Uit zelfverdediging verhandelde haar vader wapens, ook aan de machtige Matabele en aan de Zoeloe. Die gebruikten ze voornamelijk tegen de zwakkere Afrikaanse stammen. Maar de Matabele zouden nooit een stam aanvallen waar Mary was. Ze genoot als oudste kind van een weldoener onschendbaarheid. Mary Moffat en David Livingstone leerden elkaar oppervlakkig kennen in Engeland. Hij vertrok vervolgens naar de zendingspost van haar vader en ging kort daarop naar zijn eigen post, waar hij door een leeuw werd aangevallen. Livingstone hield hieraan een blijvende blessure aan zijn linkerarm over. Mary Moffat en David Livingstone trouwden voornamelijk uit praktische overwegingen; het was geen grote liefde. Ze stichtten zendingsposten en kregen kinderen, maar in zijn hart bleef David een ontdekkingsreiziger. Hij trok op expeditie naar het legendarische meer aan de overkant van de Kalahari-woestijn. Deze tochten werden gefinancierd door rijke Britten en aanvankelijk gingen Mary en de kinderen mee. Dat waren zware tochten, want Mary was zwanger en zij hadden - toen al - drie kleine kinderen. Mary moest mee om de eenvoudige reden dat zij de spil was in die Afrikaanse politiek. De zwak-

kere stammen wilden Mary, niet Livingstone, want hij was maar haar man. Om meer armslag te hebben stuurde David zijn gezin naar Europa. Mary Livingstone werd verguisd door haar schoonouders en ze werd verscheurd tussen man en kinderen en tussen Afrika en Europa. Er waren altijd geldzorgen en ze stierf als een getormenteerde vrouw.

David was een rusteloos man, die zich uiteindelijk heeft ontpopt als een belangrijke ontdekkingsreiziger. Al tijdens zijn leven was hij een levende legende, maar inmiddels kunnen enkele mystificaties worden doorgeprikt. Livingstone verkende geen terra incognita, want vóór hem hadden Afrikanen in dat gebied hun handelswegen. Livingstone volgde de gekende karavaanpaden. Hij was dus niet de eerste daar, al beweerde hij dat toen. Het is typerend voor de Westerse geschiedschrijving om de

Afrikaanse geschiedenis te laten beginnen vanaf het moment dat blanke mannen voet aan wal zetten. Gelukkig wordt deze vorm van geschiedvervalsing recentelijk meer en meer gecorrigeerd. Zo betoogt Eric Wolfe in diens *Europe and the People without History* dat de Europese expansie overal menselijke samenlevingen en culturen tegenkwam, gekenmerkt door lange en complexe voorgeschiedenissen.

Hilde Eynikel heeft tijdens een lange tocht langs archieven en verzamelingen in Europa en Afrika velerlei historische bronnen geraadpleegd. Het is Eynikel's verdienste dat ze veel onthullende feiten over het leven van Mary en David Livingstone boven water heeft gekregen. De overvloed aan gegevens heeft helaas niet geleid tot een spannend, meeslepend verhaal.

Hilde Eynikel, Mrs. Livingstone. ISBN : 9058263479 Uitgever: Davidsfonds. Prijs: € 24.95
--

Menslievende zorg

Het boek *Menslievende zorg* van Annelies van Heijst is het resultaat van tien jaar onderzoek. Het vormt het complement en sluitstuk van haar vorige boek *Liefdewerk*, dat drie jaar geleden verscheen.

In *Menslievende zorg* analyseert Van Heijst enerzijds misvattingen over zorg, terwijl ze anderzijds het concept 'zorg' herijkt. Zorgen ontardt als het wordt opgevat als 'dingen doen' in plaats van 'bijstaan'. Zorgen wordt teveel gezien als een economische onderneming. De zorgsector gaat op veel plaatsen mank aan een institutionele en professionele blikvernauwingen. Daardoor gebeurt er iets wat zeker niet de bedoeling kan zijn: aan het bestaande leed wordt leed toegevoegd. Wezenlijk in de herijking van het denken over zorg is dat Van Heijst twee waarden centraal stelt, namelijk menswaardigheid en medemenselijkheid. Zorgen als waardeverwerkelijking betekent dat zorgen óók gebeurt als er niets meer te 'verhelpen' is. In dit verband wordt het idee van de uitdrukkingshandeling genoemd, waardoor je uitdrukking geeft aan je eigen betrekking tot waarden, juist als er niets

(meer) te veranderen valt. Zoals een verpleegkundige die zorgt voor een waardige uitvaart voor een overledene die helemaal alleen op de wereld stond.

Hoewel Van Heijst heel helder schrijft, is de materie soms nogal abstract. Dat geeft ze in haar inleiding ook ruitelijk toe: *Dit boek is soms knap ingewikkeld*. Om het de lezer gemakkelijker te maken zet zij op diverse plaatsen een kortere leesroute uit, voorafgegaan door een samenvatting van de kerngedachte. Het boek is onderverdeeld in acht hoofdstukken. In het eerste daarvan gaat het over zorgtaal en zorgvisie. In hoofdstuk 2 zet Van Heijst de handelingstheorie van Hannah Ahrendt over op het proces van zorg geven en ontvangen. De hoofdstukken 3 tot en met 5 vormen een drieluik over zorg als interventie en presentie. De hoofdstukken 6 tot en met 8 vormen het tweede drieluik in dit boek. Hoofdstuk 6 is een bespreking van de grondslag van zorgverantwoordelijkheid. Hoofdstuk 7 gaat over morele aansprekingen, ofwel hoe mensen worden opgeroepen om zorgverantwoordelijkheid te nemen en vorm te geven: is het een kwestie

van plicht of geraakt worden? Hoofdstuk 8 verdedigt dat het vervullend kan zijn je te engageren met iemand die hulp of steun nodig heeft.

Van Heijst erkent dat men in de zorgsector tegenwoordig veel vermag. De kennis en kunde, zowel medisch, technologisch als farmaceutisch, zijn gigantisch toegenomen. De vooruitzichten van zieke en oude mensen zijn veel beter dan twee generaties geleden. Het grote publiek is daarvan diep doordrongen en mensen verwachten steeds meer van medici. Ze shoppen actief rond en stellen op hoge toon eisen – alsof zorgverleners persoonlijk aansprakelijk zijn, wanneer iets niet te verlichten of te verhelpen is...Is er enkel reden ons te verheugen over de verworvenheden vraagt Van Heijst zich retorisch af. En haar antwoord: In de zorgsector, op allerlei lagen in organisaties en instellingen, proef je soms een bijna heroïsch vooruitgangsgeloof en hoor je onverhopen turbotaal. Het is optimaliseren, professionaliseren, kwaliteit leveren en presteren wat de klok slaat. Dat is veel vooruitgangsbegeestering, in een domein waar het tragische voor het oprapen ligt. Haaks op die begeestering staat onbehagen, zowel onder degenen die zorg geven als zorg ontvangen. Er bestaat dan ook een steeds duidelijker gearticuleerd verzet, ook onder professionals zelf, tegen de regelitus

in de hulpverlening en gezondheidszorg. Van Heijst verkent het onbehagen, maar plaatst er op voorhand de kanttekening bij dat wie zorgafhankelijk wordt het meestal moeilijk krijgt, en diens naasten ook. Er dreigt altijd een kloof tussen wat iemand wenst die zorg behoeft en wat iemand kan bieden die zorg geeft. Zorgafhankelijk of ziek zijn brengt de noodzaak met zich mee van uithouden en dulden, van ermee leren leven en aanvaarden. Dat is een soort *ars moriendi*: de kunst van het loslaten en onthechten midden in het leven zelf.

Van Heijst wil in dit boek de stelling aannemelijk maken dat ook, en misschien wel juist, een professioneel hoogwaardig en organisatorisch geolied zorgsysteem als het onze de menswaardigheid kan aantasten. Omdat de zorg tegenwoordig wordt ingericht op een wijze die wringt met wat mensen tot mensen maakt en de eigenlijke horizon van het zorgen uit het zicht aan het raken is.

Ze onderbouwt haar betoog met indringende voorbeelden, ontleend aan interviews met zorgverleners en zorgontvangers en aan haar eigen ervaringen, als zorgvrager binnen de gezondheidszorg. Menslievende zorg is een prikkelende bijdrage aan een zeer actuele discussie.

Annelies van Heijst. *Menslievende zorg. Een ethische kijk op professionaliteit.*
ISBN 90 77070 39 7 Prijs € 34,95 Uitgeverij Klement.

Machiavelli en de Minima

De ondertitel van deze brochure geeft goed de bedoeling ervan weer: *over invloed, inspraak en ideeën. Of: hoe je meedenkt en meepraat over het lokale armoedebeleid.* Decentralisatie is in de mode. De Wet Werk en Bijstand en de nieuwe Wet Maatschappelijke Ondersteuning zijn bijvoorbeeld decentrale wetten. Deze wetten hebben grote invloed op de positie van minima want zij gaan over sociale zaken en zorg. Gemeenten zijn door de decentralisatie zelf verantwoordelijk voor de invulling en de uitvoering van die wetten. In het eerste deel van deze brochure wordt geschetst wat er door

de decentralisatie verandert en welke voor- en nadelen dat heeft. In het tweede deel worden tips aangereikt om te stimuleren dat de minima invloed en inspraak krijgen. Hierin wordt ook bewust ingespeeld op de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2006. In deel drie worden concrete voorbeelden gegeven, zoals de Armoede Effect Rapportage (AER) van de gemeente Almelo. Er staan voorbeeldbrieven in en er worden veel informatieve websites genoemd, waardoor men op de hoogte kan blijven.

Om macht en invloed uit te oefenen moet je weten hoe het politieke spel werkt. Wie zijn de spelers, met wie moet je samenwerken om wat te kunnen bereiken? Op welke manieren kun je samenwerken? Hoe kun je meepraten, meedenken, meedoen? Wat zijn de kneepjes van het lobbyen en inspreken?

De gemeenteraadsverkiezingen zijn een goed ijkpunt om weer eens te kijken waar de spelers op het lokale vlak zich bevinden, wat hun inzet

en hun missie is. Dit heeft betrekking op de partijprogramma's. Hoe vullen de verschillende politieke partijen sociaal beleid in, welke invulling wensen zij aan de WMO te geven, hoe denken zij over wonen? Maar ook na de verkiezingen is er volop werk aan de winkel. Dan gaat het erom om erop toe te zien hoe de uitvoering van het beleid verloopt en desnoods de politici aan hun beloftes te herinneren.

Marije van Dodeweerd, 'Machiavelli en de minima'. Prijs: € 3,50 (excl. porto). Besteladres: werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA, Luijbenstraat 17, 5211 BR Den Bosch, T: 073-6121939. E: info@armekant-eva.nl.

Religieus Leven / Spiritualiteit

Levenskunst op leeftijd Ouder worden en spiritualiteit

De beeldvorming over ouderen is vaak eenzijdig negatief en bestaat uit veel clichés, stereotypen en karikaturen. De uitdrukking *grijze golf* geeft kernachtig het schrikbeeld weer van enorme aantallen ouderen, die veel kosten met zich meebrengen, omdat ze veel zorg nodig hebben. Jong is *in* en oud is *out*. In onze samenleving respecteert men ouderen niet als bronnen van levenswijsheid, maar ziet men hen vaker als lastige zeurpieten, die zich vastklampen aan het verleden en achterhaalde opvattingen debiteren over God, kerk en samenleving. Oud worden is voor velen dan ook geen aantrekkelijke optie: wie oud is 'takelt af', wordt afhankelijk van anderen en verliest mensen om zich heen. De angst voor het ouder worden leidt tot een soort geforceerde tegenbeweging, waarin de nadruk wordt gelegd op de kansen en mogelijkheden die er in deze fase zijn. Jong blijven, dat lijkt de trend van deze tijd. Oud worden is leuk zonder aftakeling. Veel ouderen willen jong en actief blijven en hebben daar veel voor over. Sporten, gezond eten, voedingssupplementen, actieve vakanties, zelfs plastische chirurgie. In de nabije toekomst zullen we ook hulp krijgen van nieuwe anti-aging technieken om veroudering te vermijden. Kortom, oud worden willen we wel, maar alleen als we gezond blijven en helder van geest. De beelden over ouder worden cirkelen om twee polen: ofwel het schrikbeeld van lichamelijke aftakeling of dementie en de afhankelijkheid van zorg ófwel de ouderdom als een tijd van gouden mogelijkheden.

De filmreeks *Levenskunst op leeftijd*² biedt een tegenwicht tegen deze beeldvorming. De vier films in deze reeks laten indrukwekkende voorbeelden zien van de levenskunst om met het klimmen der jaren een nieuwe positieve invulling te geven aan het bestaan. Hierbij is van essentieel belang dat ouderen zichzelf kunnen zijn en hun leven kunnen blijven vormgeven ondanks lichamelijke en geestelijke achteruitgang en het verlies van naasten. Waardering en zelfrespect vormen de spil van een positieve benadering van de ouderdom en zijn de motor van de levenskunst van ouder worden.

---

² Deze reeks is een initiatief van de Unie KBO, Werkgroep *Identiteit en Pastoraal* te 's-Hertogenbosch. Het Soeterbeek Programma van de Radboud Universiteit Nijmegen verzorgt de uitwerking en praktische organisatie.

In de film *Children of Nature* laat de oude IJslandse schapenboer, Thorgeir Kristmundsson zijn boerderijtje voor wat het is, hij is niet meer in staat het te beheren, en trekt in bij zijn dochter in de grote stad. Die raadt hem dringend aan in een verzorgingstehuis te gaan wonen omdat hij volstrekt niet aangepast is aan een jong, modern, stedelijk gezin. Hij laat zich inschrijven in het tehuis maar je merkt dat bij elke stap die hij zet, nadat hij zijn boerderijtje heeft verlaten, dat de verstikking meer en meer toeslaat.

In het verzorgingstehuis ontmoet hij Stella, een oude jeugd vriendin, die al verschillende keren heeft willen vluchten. Waar naar toe? 'Naar ginds, naar waar ik geboren ben, dáar wil ik sterven. Waar we geboren zijn, is alles vervallen tot ruïne, waar we nu leven, zitten we gevangen! We leven niet meer!' Ze besluiten samen te vluchten, op zoek naar de vervallen oude boerderij, ver weg in het binnenland, in een desolate staat. De reis die dan samen aangevangen wordt, vormt de kern van de film. In een gestolen jeep reizen ze naar het uitgestorven dorp van hun jeugd, ver weg in het binnenland, op zoek naar de vervallen boerderij waar Stella is geboren. "Waar ik geboren ben, daar wil ik sterven". Op deze reis naar de oorsprong, de bron, - door de adembenemende, mysterieuze IJslandse natuur - maken zij de overtocht over de Styx, de onderwereldrivier uit de Griekse mythologie. Ze gaan de weg ten dode, die tevens een weg ten leven is. De bronnen van het / ons leven ontspringen in de onderwereld. Leven en dood zijn niet elkaars tegengestelde, maar zijn ten diepste verbonden. De dood hoeft niet puur verlies te zijn. Thorgeir heeft zijn Stella, zijn ster gevolgd. Even later zal blijken dat de engelen gewaakt hebben over deze reis, deze weg ten dode, maar ten diepste een weg ten leven.

De beelden van de IJslandse natuur in deze film zijn verbluffend mooi. De film laat overduidelijk zien dat de mens een kind is van die natuur en daar aan toe behoort. Ze maken de overtocht en komen aan in de oude leegstaande boerderij van Stella, waar zoveel jeugdherinneringen bij haar opkomen. Zoals de Engelse schrijver en criticus John Berger schreef: Het verleden groeit geleidelijk om een mens heen, *like a placenta for dying*. Een overgetelijk, liefdevol beeld, die moederkoek van herinneringen en verhalen die steeds maar dikker wordt, en ons voedt tot het tijd is om afscheid te nemen. Het is de mooiste kant van het ouder worden. Op een dag is het je laatste troost.

Tjeu van den Berk betoogde in zijn lezing dat de ouderdom een overgangsfase is. Het is gemakkelijker te sterven wanneer je echt ten volle geleefd hebt. In het slot van de film gaat de oude schapenboer blootsvoets door een landschap van stenen en mos. De regisseur heeft dit beeld ontleend aan zijn eigen vader, die regelmatig ongeschoeid en individueel pelgrimages ondernam. Maar je kunt het ook opvatten als een metafoor voor de noodzakelijke overgang: zo bloot en onbeschermd als je ter wereld kwam zo zul je ook heen moeten gaan.

Children of Nature van Fridrik Thor Fridiksson uit 1991.

En onmiddellijk rechtte ze haar rug, en ze prees God

Gedachten over herbronning (7) ¹

In het vorige deel van deze artikelenreeks hebben we de bijdrage aangekaart, die met religieuze verbonden leken kunnen hebben voor de toekomst van het religieuze leven. In Nederland zijn rond een groot aantal religieuze instituten ruim zeventig kringen, gemeenschappen en bewegingen ontstaan, die delen in hun religieus erfgoed en daar ook steeds meer zelf actief gestalte aan geven.² We zullen nu dieper ingaan op de achtergronden daarvan.

Het werkdokument van het in november 2004 gehouden internationale UISG / USG-congres over religieus leven, stelt het volgende: ³

Een authentieke vernieuwing van het religieuze leven en een revitalisering van haar missie moeten voortkomen uit een gezonde en levendige spiritualiteit. We zien in onze wereld een dorst naar het heilige en een verlangen naar spiritualiteit, zin en transcendentie.⁴

De eerste zin van dit citaat wijst op de noodzaak van vernieuwing van het religieuze leven vanuit een gezonde en levendige spiritualiteit.

De tweede zin constateert een dorst daarnaar in de samenleving.

Het is opvallend hoe die twee hier aan elkaar gekoppeld worden. Zowel voor de toekomst van het religieuze leven zelf, als voor het zoeken van mensen daarbuiten, is het vinden van nieuwe wegen om te leven vanuit een authentieke spiritualiteit cruciaal. Kort gezegd: *de wereld dorst naar dat wat de kern moet zijn van het religieuze leven.*

Dat betekent niet dat het ene zonder meer een pasklaar antwoord biedt aan het andere. Wel geldt dat – wil het religieuze leven voor mensen van deze tijd betekenis hebben – het zich met hen en met hun verlangend zoeken zal moeten verbinden. Dat inzicht zien we ook terug in het eerder aangehaalde werkdokument:

Het religieuze leven zal zijn identiteit hervinden wanneer het zich manifesteert en handelt als een getuigenis van God, als een verkondiger van God's Rijk en wanneer het langs serieuze spirituele wegen op een intelligente en invoelende manier luistert naar wat in het menselijk hart omgaat.⁵

Eens gaf Hij op sabbat onderricht in een synagoge. [11] Daar bevond zich een vrouw die al achttien jaar leed onder een geest die haar ziek maakte. Ze liep krom en was niet in staat zich op te richten. [12] Jezus zag haar en sprak haar aan. 'Vrouw', zei Hij, 'u bent van uw kwaal verlost.' [13] Hij legde haar de handen op en onmiddellijk rechtte ze haar rug, en ze prees God. [14] Geërgerd, omdat Jezus op sabbat iemand genezen had, zei de voorzitter van de synagoge tegen de menigte: 'Zes dagen zijn er om te werken. Dan kunt u komen om u te laten genezen, niet op sabbat.' [15] De Heer gaf hem dit antwoord: 'Huichelaars! Ieder van u maakt toch op sabbat zijn os of ezel los van de voerbak om hem te drinken te geven? [16] Moest deze dochter van Abraham dan op sabbat niet losgemaakt worden van de boeien waarmee de satan haar al achttien jaar geleden heeft vastgebonden?' [17] Toen Hij dat zei stonden al zijn tegenstanders beschaamd en verheugde de hele menigte zich over alle prachtige dingen die door Hem totstandkwamen.

(Lucas 13,10-17)

Behalve dat we door, met en in ons leven gestalte geven aan een waarachtig getuigenis van het Rijk Gods, is dus essentieel dat we 'luisteren naar wat in het menselijk hart omgaat'. Wat zou dat kunnen inhouden? Hoe moet dat?

Jezus zag haar

Een mooi beeld daarvan vinden we in een van de genezingsverhalen in het evangelie van Lucas. Het complete verhaal is afgedrukt in het kader hierboven. De vertelling begint met enkele korte zinnestukjes die de situatie beschrijven:

Eens gaf Hij op sabbat onderricht in een synagoge. Daar bevond zich een vrouw die al achttien jaar leed onder een geest die haar ziek maakte. Ze liep krom en was niet in staat zich op te richten. (Lucas 13,10-11)

De informatie die we krijgen is heel summier: – het is sabbat – het gebeurt in een synagoge, – er is een vrouw – al achttien jaar lijdend – een ziek makende geest – krom lopend – niet in staat om zich op te richten. Er wordt ons geen naam verteld, ook niet of ze getrouwd is of kinderen heeft, niets van dat alles.

Die beperktheid van de inlichtingen over deze vrouw is een voordeel. Het geeft namelijk ruimte om onszelf met haar te identificeren.

Ook voor Jezus moet de informatie summier geweest zijn. Deze vrouw staat plotseling voor hem en zijn oog valt op haar. Een paar woorden echter laten zien dat hij toch meteen tot de kern weet door te dringen. *Hij zag haar:*

Jezus zag haar en sprak haar aan. ‘Vrouw’, zei Hij, ‘u bent van uw kwaal verlost.’ Hij legde haar de handen op en onmiddellijk rechtte ze haar rug, en ze prees God. (Lucas 13,12-13)

In deze tekst is het opvallend dat de vrouw Jezus geen vraag stelt. Ze smeekt niet om genezing. Ook wordt door Jezus nergens iets gezegd in de geest van: “Uw geloof heeft u gered”, of “Uw zonden zijn vergeven”. Wat hier gebeurt, is van een andere orde. Het initiatief ligt bij Jezus en bij zijn bewogenheid om haar: “Hij zag haar...”.

Dit verhaal is een schoolvoorbeeld van hoe barmhartigheid in zijn werk gaat. In het motto van de Beweging van Barmhartigheid wordt dat in een notendop samengevat: *Zien – Bewogen Worden – In Beweging Komen* (zie de hiernaast afgedrukte tekst).

Jezus zag haar, hij sprak haar aan en hij legde haar de handen op.

Tegelijk kunnen we zeggen: *Zij sprak Hem aan*. Woordeloos maar onmiskenbaar, want blijkbaar voelde hij zich aangesproken door haar gebogenheid en door haar onvermogen zich daaruit op te richten. Op basis van dit ‘zien’ wordt zij door hem aangesproken tot in de kern van haar wezen. Verlossing van haar kwaal wordt haar aangezegd en wordt aan haar gerealiseerd.

Boven zeiden we dat het initiatief bij Jezus ligt en bij zijn bewogenheid om haar. Voor zover het de stap van Jezus betreft om zich haar lot aan te trekken is dat waar, maar er staat ook: “*Eens gaf Hij op sabbat onderricht in een synagoge. Daar bevond zich een vrouw ...*”

Hij gaf onderricht en mensen kwamen daar op af. Van Jezus zijn weliswaar veel genezingsverhalen verteld, maar toch stond dat in zijn optreden niet voorop. Hij was in de eerste plaats een rondtrekkende leraar en onophoudelijk verkondigde hij daarbij Gods nabijheid en barmhartige aanwezigheid, die hij *Rijk Gods* noemde. Daarmee raakte hij vaak precies de gevoelige snaren aan van het zoeken en verlangen van zijn tijd. Velen kwamen om naar hem te luisteren, ook deze keer. En daar – tussen die zoekers – bevond zich deze vrouw. Ook zij hoorde bij die groep die toestroomde in de hoop om in en via Hem iets te ervaren van die Goddelijke nabijheid.

Aan haar gebeurde dat op een onverwachte en ingrijpende manier. Het maakt de uitwerking zichtbaar van die barmhartige nabijheid, een uitwerking die we kunnen samenvatten met de woorden: *zij werd gezien – zij werd bewogen – zij is in beweging gekomen*.

Je gezien weten en beseffen dat je ten diepste aanvaard bent, is het fundament van verlossing. Die ervaring bevrijdt je van de kwaal van je gebogenheid. Je kunt weer rechttop door het leven gaan:

Zien | Bewogen worden | In beweging komen

*Barmhartigheid is een beweging.
Een beweging van: Zien - Bewogen worden - In beweging komen.*

Een drieslag die telkens weer gebeurt.

*De eerste stap is de ander écht zien
in zijn kleinheid en naaktheid
én in zijn menselijke waardigheid en uniek-zijn.*

*De tweede stap is je door de ander laten raken.
De ander doet je wat.
Je laat hem of haar bij je binnen.*

*En de derde stap is in beweging komen,
oversteken naar de ander,
je tot naaste maken. ⁶*

“onmiddellijk rechtte ze haar rug, en ze prees God.”
Dat blijkt ook in vers 16, waar Jezus zegt:

Moest deze dochter van Abraham dan op sabbat niet losgemaakt worden van de boeien waarmee de satan haar al achttien jaar geleden heeft vastgebonden?
(Lucas 13,16)

Of dat nou echt per se op de sabbat moest en wat de rol van de satan was, is eigenlijk niet zo interessant. Waar het om gaat is dat zij door hem in haar waarde gezien werd, als een *dochter van Abraham*. Zij hoorde er weer bij. Dat maakt dat ze *bewogen wordt en in beweging komt* (ze rechtte haar rug en ze prees God). Ze komt nu zelf in actie, ze wordt subject van haar eigen verhaal en is niet langer enkel *lijdend* voorwerp.

Wij – dochter van Abraham

Wie is die dochter van Abraham? In het verhaal mogen we veronderstellen dat ze in de eerste plaats het volk Israël symboliseert, dat door Jezus voortdurend aangespoord werd om zich weer op te richten uit zijn gebogenheid en verstarring.

Maar uiteindelijk gaat het hier om ons zelf:

- *Waarin bestaat uw of mijn gebogenheid?*
- *Waaronder gaat het religieuze leven in Nederland al jaren lang gebukt?*
- *Waardoor komt het dat het zich (qua aanwas) niet meer lijkt te kunnen oprichten?*⁷

Ook wij, onze kerk en de wereld van de religieuzen, ook wij worden aangesproken en uitgenodigd om weer rechtop te gaan, zodat ons leven één grote lofprijzing wordt. Onder invloed van de verdeeldheid in onze kerk en in het perspectief van de processen van afbraak en vergrijzing om ons heen, is het soms moeilijk om overeind te blijven en het geloof in stand te houden dat religieus leven toekomst heeft. Ook wij zijn die dochter van Abraham. Dat houdt in dat wij zowel delen in de belofte die aan hem werd gedaan, als in zijn roeping om ons land te verlaten, vruchtbaar te worden en een zegen te zijn:

De heer zei tegen Abram: ‘Trek weg uit uw land, uw stam en ouderlijk huis, naar het land dat Ik u zal aanwijzen. Ik zal een groot volk van u maken. Ik zal u zegenen en uw naam groot maken, zodat u een zegen zult zijn. (Gen 12,1-2)

Hoe kunnen wij weer in beweging komen en ‘ons land verlaten’ in de richting van het beloofde land? Wat houdt ons – misschien al jaren lang – vastgebonden? Hebben we in onze gebogenheid nog wel voldoende kracht om ons op te richten? Om ons op Hem te richten? Precies op dat punt wijst dit verhaal ons de weg. Het initiatief hoeft niet uitsluitend bij onszelf te liggen. Nog voor wij een vraag hebben kunnen stellen komt Hij namelijk op ons toe, steeds opnieuw. Ook voor ons geldt dat wij *worden gezien* – dat wij *worden bewogen* – en dat wij daardoor *in beweging komen*.

In beweging komen

Veel noden waarvoor bepaalde religieuze instituten zich in het verleden hebben ingezet, zijn in onze westerse samenleving niet meer zo schrijnend aanwezig. Denk maar aan onderwijs en ziekenzorg. Hun doel lijkt daarmee bereikt te zijn en dat betekent dat er dan ook eigenlijk geen reden meer is om ze in stand te houden.⁸

Het charisma van een orde of congregatie is echter meer dan enkel de nalatenschap van een stichter of stichteres. Zij is een levend geheel dat zich steeds opnieuw oriënteert en dat voortdurend voeding en nieuw leven moet ontvangen vanuit haar bronnen, vanuit een levende Godsrelatie en vanuit het hier en nu. Deze permanente herbronning sluit ook in het zich steeds weer bezinnen op haar doel en dat zo nodig bij te stellen. Ontbreekt dat, dan ontstaat een scheefgroei en verstarring die op den duur dodelijk is. (...ze leed onder een geest die haar ziek maakte. Ze liep krom en was niet in staat zich op te richten.)

De noden van onze huidige westerse samenleving hebben een heel ander gezicht dan die van bijvoorbeeld de negentiende eeuw. Tegenwoordig zijn deze misschien nog wel het meest gelegen

in vragen rond zin en religiositeit. Op het terrein van religie en zingeving heeft de laatste decennia bijna alles zijn vanzelfsprekendheid verloren. Tegelijk zijn velen juist op zoek naar spiritualiteit. Er is weliswaar een ruim aanbod van groeperingen, instellingen en stromingen die op deze behoefte inspelen. Antwoorden van de kant vanuit onze traditionele Christelijke kerkgemeenschappen en vanuit de religieuzen, staan daarbij naast die van nieuwe religieuze bewegingen, charismatische stromingen, oosterse religies, New Age, etc.⁹ Toch weet lang niet iedereen op dit vlak zijn thuis te vinden.

Als er één terrein is waar voor de religieuzen in de huidige tijd een zending ligt, dan is het precies die spirituele nood. In de eerste paragraaf van dit artikel hebben we dit samengevat met de woorden: *de wereld dorst naar dat wat de kern moet zijn van het religieuze leven.*

Tegelijk is er geen zending die zo moeilijk is als juist deze. Zoals elke andere groepering, kunnen onze religieuze gemeenschappen alleen dan een antwoord bieden voor dit zoeken, naarmate zij zelf een weg gaan waarin zij dat antwoord doorleven. De commissie Roepen benadrukte dat in oktober 2005 in haar Statement “*Gezaaid in goede aarde – het roepen houdt aan*”:

*Dat houdt vooral in dat wij ‘zaaien’ door zelf tot zaad te worden: dat wij onze eigen roeping en het charisma van onze gemeenschappen in ons leven tot ontplooiing laten komen door een grondhouding van horen, begrijpen en vrucht dragen.*¹⁰

Een religieus is immers primair iemand die zelf van het God zoeken zijn levensweg maakt. Met de woorden van ons Mission Statement: *religieuzen zijn mensen die, “geraakt door Jezus Christus en het evangelie, een leven leiden van toewijding aan God, aan hun gemeenschap en aan de naaste, ruimte scheppend voor het zoeken en ter sprake brengen van God en voor solidariteit en nabijheid.”*¹¹

Daarvoor moeten we met Abraham ons land durven verlaten in de richting van het beloofde land. Het in beweging komen zelf is daarbij de weg, benadrukt Timothy Radcliffe:

*Wat ik heb getracht te betogen is dat wij pelgrims moeten zijn indien we in contact willen komen met de religieuze gevoeligheden van jongeren. Pelgrims die reizen zonder overbodige ballast, die arm zijn en die nederig van hart zijn en zoekers zijn. Dat zal ons in staat stellen om te kijken naar de fundamentele waarden van het moderne Europa, niet om deze te bestrijden of te verheerlijken, maar om deze te transformeren, te verdiepen. Het transformeren van vrijheid als vrijheid van, de vrijheid van het niet-behoren, tot vrijheid als gave.*¹²

Dit pelgrim zijn betekent dat wij geen antwoord hoeven te geven op het zoeken van anderen. Ons eigen zoeken moet het antwoord zijn. Dat houdt in: in beweging komen en in beweging blijven. De best denkbare bijdrage van religieuzen is dat wij voorgaan in het God zoeken en anderen de mogelijkheid bieden zich daaraan te spiegelen.

Deze missie is dan ook niet voorbehouden aan de jongste en nog vitale religieuzen. Tot in de laatste uren van ons leven zijn wij geroepen en tot het einde toe hebben we de mogelijkheid om Gods barmhartige aanwezigheid te beleven en gestalte te geven.¹³

De zoekenden zelf zijn het antwoord

Van de andere kant bezien kunnen we stellen dat de zoekenden zelf het antwoord zijn. We kunnen dat bijvoorbeeld zien aan diegenen die zich aan onze poorten melden met een roeping tot het klassieke religieuze leven. Dat zijn er misschien niet veel, maar ook zij zijn kinderen van deze tijd. Zij weerspiegelen in versterkte mate dat verlangen in de samenleving naar spiritualiteit, zin en transcendentie waar het USG / UISG-document op wijst (zie pagina 1). Het is dan ook niet vreemd dat zij zich voor 80 á 90 procent aansluiten bij religieuze instituten die zich daarop concentreren: beschouwende ordes en andere gemeenschappen die nadrukkelijk werk maken van spiritualiteit.

Hetzelfde geldt over het algemeen ook voor de duizenden die zich hebben aangesloten bij kringen en bewegingen van leken rond religieuzen. In deel zes van deze artikelenreeks kondigden we een website-overzicht aan van deze groeperingen. Dat is inmiddels gerealiseerd en wordt voortdurend aangevuld. Inmiddels worden daar ruim zeventig groeperingen vermeld.¹⁴ Het betreft hier een bont

geheel van grote en kleine groepen en bewegingen. Sommige zijn vooral op gebed en bezinning gericht; andere hebben nadrukkelijk een missionair stempel. Er zijn er die het karakter hebben van een intensieve woon-werkgemeenschap, terwijl andere zo nu en dan bijeen komen als een soort vereniging.

Onder al die verschillen gaat tegelijk iets gemeenschappelijks schuil: meestal staat een diep religieus verlangen voorop. Het werkelijk vinden van een plek waar dit verlangen gevoed kan worden, wordt dan vaak ervaren als een 'thuis komen': thuis komen bij God, thuis komen bij zichzelf en thuis komen bij elkaar.

Een voorbeeld daarvan vormt de kring van participanten rond Priorij Emmaus. Hier is ervoor gekozen aan betrokken leken de mogelijkheid te bieden om zich nauw met de gemeenschap te verbinden en op regelmatige basis ook aan haar gemeenschapsleven deel te nemen. Deze openheid naar buiten toe wortelt in een lange traditie die er van uit gaat dat 'als hun spiritualiteit waardevol is, ze deze niet voor zichzelf mogen houden'.¹⁵ Zuster Hildegard zegt daarover:

*Wij bieden de vrouwen die hier komen een extra kans om aan hun diepste verlangen toe te komen, om het een naam te geven, misschien God, misschien liefde, in ieder geval een persoonlijke naam.*¹⁶

Dicky Brouwer (participante) beschrijft hoe dit op haar uitwerkt:

*Hierdoor word ik in mijn diepste ziel geraakt, anders dan op alle andere plekken. In die zin is de uitwisseling met de vrouwen, die net als ik voor het participantenleven kiezen, van wezenlijk belang. Ze delen met mij het verlangen naar een kloosterleven, ze weten wat ik bedoel met het geraakt zijn.*¹⁷

Op een heel andere manier vinden we dit fenomeen terug bij de gemeenschap van de broeders van Taizé en de mondiale Taizé-beweging die om hen heen ontstaan is. Nooit hebben zij de bewuste keuze gemaakt om een pelgrimsoord te worden. Zij werden gevonden en omarmd door jongeren voor wie hun spiritualiteit en missie tot inspiratie werd:

Van het begin van de lente tot het eind van de herfst komen er elke week jongeren uit verschillende werelddelen naar de heuvel van Taizé. Samen met vele anderen zoeken ze naar een zin voor hun leven. Ze gaan op weg naar de bronnen van vertrouwen in God, als een innerlijke pelgrimstocht. Dit moedigt hen aan om te werken aan vertrouwen onder mensen. Sommige zomerweken nemen meer dan 5000 jongeren uit 75 landen deel aan dit gezamenlijk avontuur. Het gaat verder als zij weer naar huis gaan. Het wordt concreet in hun verlangen om innerlijk leven te verdiepen en door hun bereidheid om verantwoordelijkheid te nemen om de aarde beter bewoonbaar te maken. (...)
*Tijdens een week in Taizé gaan de ervaringen van gemeenschap met God in het gebed samen met het zelf nadenken en met gemeenschap en solidariteit tussen volken.*¹⁸

Het is belangrijk "plaatsen voor God" te scheppen als een soort 'geestelijke laboratoria', benadrukt Karl Maderner in zijn artikel "Suchende – heimatlos in der Kirch?" Parochies lukt dat vaak onvoldoende.

*Er zijn zoekenden, die Jezus Christus tot centrum van hun leven willen maken. Ze willen geestelijk leven! Maar waar zijn in onze kerk die 'geestelijke laboratoria' te vinden, waar jonge en jong gebleven mensen samen het geloof vorm kunnen geven op een manier die bij hen past, zonder meteen in een orde of congregatie in te treden? Jongeren hebben mensen nodig wier evangelische levensstijl echt is en die hen kunnen binnen voeren in de fundamentele geestelijke waarden. Bij hen kunnen zij hun vaak nog verborgen vragen toelaten en ontdekken.*¹⁹

Het delen van ons religieus erfgoed met leken via open religieuze gemeenschappen, via centra voor spiritualiteit en via kringen en bewegingen die een band hebben met religieuzen, doet bijna als vanzelf dergelijke 'laboratoria' ontstaan.

Inspiratie en inspanning

Daarbij moeten we ons echter geen illusies maken over de maakbaarheid van dergelijke plekken. Ze vragen zowel inspiratie als inspanning. Daarbij is het volgende van belang:

- Steeds wanneer we spreken over het delen van ‘ons religieus erfgoed’, gaat het weliswaar om onze eigen religieuze tradities, maar voortdurend moet voorop staan dat die slechts een gestalte zijn van het ‘erfgoed van Jezus Christus / van God’. Alleen wanneer we dat besef en die verbinding weten te bewaren, kan dit gedeelde erfgoed verder uitgroeien en vrucht dragen.
- Religieus erfgoed groeit aan, doordat het in mensen wortel schiet. Dat wat aan ons wordt toevertrouwd moet eigen worden, of we nu “religieus” zijn in klassieke zin, of “leken-verbundene”. Het moet worden tot dat waaruit wij leven, ieder op onze eigen manier.
- Erfgoedoverdracht klinkt vrij zakelijk, maar is uiteindelijk niets anders dan ingroeien in een levende spiritualiteit, zodat deze voor jou een geleefde spiritualiteit wordt. Dan breekt ook het moment aan dat leken mede-dragers en mede-doorgevers van dat erfgoed kunnen worden.
- Het religieuze leven zoals we dat nu kennen, is vormgegeven vanuit het perspectief van de klassieke religieus: de volledige, ongedeelde toewijding; mensen die zich voor het leven aan een gemeenschap binden, als antwoord op een besef van roeping. Roeping is inderdaad een ondeelbaar gegeven. Het vraagt om een antwoord dat heel je leven doorgist. Dat geldt ook voor leken.
- Anders dan in het klassieke religieuze leven is er in dit verband geen sprake van een ermee verbonden ‘levensloopregeling’. Misschien wordt je levensloop er zelfs nog wel iets meer door ontregeld. Het verlangend zoeken vindt hooguit een zekere vervulling: doordat men een thuiskomen ervaart in het charisma van een bepaalde religieuze gemeenschap of traditie, een bij elkaar thuiskomen in een beleving van gemeenschap en verbondenheid en een thuiskomen bij zichzelf.
- Gemeenschap opbouwen is niet iets romantisch. Soms natuurlijk wel. Maar het betekent ook *elkaar aanvaarden terwijl je elkaar niet hebt uitgekozen*. Juist dan zelfs elkaar te steunen in het doen ontplooiën van wat elk aan talenten ontvangen heeft.
- Het is van belang in dit alles de vreugde te bewaren, of je nu “religieus” bent of leek. Het moet een ingaan blijven in de vreugde van de Heer. Daarin kunnen we alleen maar hopen op kracht, liefde, wijsheid en zegen, zodat we iets kunnen ervaren van de betekenis van de woorden: “*Kom delen in de vreugde van je heer.*” (Matteüs 25,21)

Uiteindelijk gaat het om het zelf gaan van een religieuze weg. In de geest van ons toegroeien naar Kerst zou ik daarom, aansluitend bij Jesaja 43,18-19, willen besluiten met de woorden:

Zie, een nieuw begin ga Ik maken...

Voel je hoe het al ontkiemt?

*Merk je hoe mensen nieuwe wegen gaan
als water in dor land?*

Ongebaande wegen.

*Het ene punt leidt niet automatisch naar het volgende,
Maar elke stap kan opnieuw een startpunt zijn.*

Wat telt is niet hoe ver je bent.

*Het gaat om hoe dichtbij je bent,
nabij de ander, bij jezelf, bij het moment.*

Pierre Humblet

-
- 1 Dit is het zevende deel van een artikelenreeks over herbronning. De eerste afleveringen verschenen in de KNR-bulletins van december 2002, februari 2003, april 2003, februari 2004, december 2004 en februari 2005. Deze kunt u vinden op de website van de KNR: <http://www.knr.nl>, onder de menuknop "Publicaties".
  - 2 Een overzicht treft u aan op de website van de KNR [<http://www.knr.nl>], onder de menuknop "Religieus Leven" / lekengroeperingen].
  - 3 Van 22 tot en met 27 november kwam in Rome het *UISG / USG – Congres over Religieus Leven* bijeen om na te denken over de positie en de toekomst van het religieuze leven in onze kerk en samenleving. Zie deel 5 van deze serie (december 2004), pagina 5. Meer informatie vindt u op de website van Vidimus Dominum [www.vidimusdominum.org] en op de website van de KNR [<http://www.knr.nl>], onder de menuknop "Publicaties".
  - 4 Vertaald uit het werkdocument van het *UISG / USG – Congress 2004. With a Passion for Christ and Passion for Humanity*, paragraaf 41. De volledige tekst van dit document kunt u vinden op de KNR-website: <http://www.knr.nl>, onder de menuknop "Publicaties".
  - 5 Werkdocument *Congress 2004. With a Passion for Christ and Passion for Humanity*, paragraaf 43.
  - 6 Website *Beweging van Barmhartigheid*: <http://www.barmhartigheid.nl>.
  - 7 We spreken hier over het religieuze leven in Nederland in het algemeen, maar zijn ons daarbij bewust van het feit dat er tegelijk nog een aantal bloeiende gemeenschappen is met aanwas, en dat ook daar waar sprake is van afbouw meestal een intens en waarachtig religieus leven geleefd wordt.
  - 8 De noodzaak om als religieuzen een bezorgde brief over de ontwikkelingen in de zorg aan te bieden aan staatssecretaris Ross, geeft reden om te betwijfelen of deze doelen ook werkelijk bereikt zijn. Zie <http://www.knr.nl>, onder de menuknop "Publicaties".
  - 9 Hierop wordt uitgebreid ingegaan in de brochure *Hunkering naar heilheid: het nieuw-religieuze verlangen naar een authentiek bestaan*. Door: A. van Harskamp, E. Borgman e.a., Studiegroep Nieuwe Religieuze Bewegingen van de Katholieke Raad voor Kerk en Samenleving, KRKS, Den Bosch 2000.
  - 10 *Gezaaid in goede aarde – het roepen houdt aan*. Statement van de Commissie Roepen, Den Bosch, 10 oktober 2006. De volledige tekst van dit Statement kunt u vinden op de website van de KNR: <http://www.knr.nl>, onder de menuknop "Publicaties".
  - 11 Mission Statement KNR; zie: <http://www.knr.nl>.
  - 12 Timothy Radcliffe o.p., *De rol van religieus leven in de vorming van een ethisch bewustzijn in een multicultureel Europa*, Toespraak tot UCESM-assemblée, Ljubljana, februari 2004, Vertaling: Will van de Ven en Ad Leys, in de reeks: KNR-publicaties, nr. 31.
  - 13 Mission Statement KNR; zie: <http://www.knr.nl>.
  - 14 Zie: <http://www.knr.nl>; Menuknop *Religieus Leven* onder *Lekengroeperingen*.
  - 15 *Thuiskomen in een ritme. Open klooster*, Een interview van Marjolijn De Wilde met enkele zusters van de Priorij en een participante, in: *TGL / Spiritualiteit* 60 (2004/1) januari-februari, p. 40.
  - 16 *Thuiskomen in een ritme*, p. 49.
  - 17 *Thuiskomen in een ritme*, p. 48.
  - 18 Bron: website Taizé: http://www.taize.fr/nl_article784.html.
  - 19 Vertaald uit: P. Karl Maderner, *Schende – heimatlos in der Kirch?* In: *Das Gespräch 2002-4 en 2003-1*. Beschikbaar op internet via: <http://www.haus-der-stille.at/Impulse/suchende.htm>.

Agenda

- 25 januari 2006: Besturendag WRGV
- 6 april 2006: 200° KAR-vergadering
- 11 april 2006: Ontmoetings-/studiedag beleidsmedewerk(st)ers
- 26 april 2006: Commissie Roepen
- 7 mei 2006: Open kloosterdag/Roepingenzondag
- 9 mei 2006: Bijeenkomst Kleine Congregaties
- 11 mei 2006: OPR
- 15 juni 2006: DB-KNR
- 7 september 2006: Bijeenkomst Kleine Congregaties
- 9 september 2006: Nationale Vredesdag voor Religieuzen

Platformbijeenkomst Commissie Roepen 26 april 2006 (over bewegingen en gemeenschappen die zich sterk maken voor andere manieren van erfgoedoverdracht).

Roeping

Geroepen zijn,
Zoals men
Stenen bikt
Of brood bakt
In de Oven

't Heeft te maken
met geloven
dat men
van stenen
huizen bouwt
en brood
eet
om te leven

een wezenlijk
gegeven,
zoals men
houden kan
van licht en

zon en
wind
waarin je
onweerstaanbaar
steeds
de ander vindt

Waaraan je
soms
je ziel
verschroeit
tot je
ontdekt
ik ben gegroeid

En
vraag je mij
wie ben ik
nou?
dan zeg ik
ach, gewoon
'n vrouw

die liefheeft
en ook
bemind wil
wezen

En praat me
niet van
uitgelezen
want
woorden slaan
soms
't diepste
dood

Maar
"WORDEN"
iedere dag
O, wonder

Dat maakt
geroepen
zijn
bijzonder.

zuster Laetitia de Boeck

In: Billekens e.a., *100 Jaar psychiatrie in Venray. Geschiedenis van de psychiatrische instellingen Sint Anna en Sint Servatius*

Colofon

Het KNR-bulletin (ISSN: 1569-9447) is een uitgave van de afdeling communicatie van de KNR en verschijnt per vijf maal per jaar. Met het bulletin willen de medewerkers van het bureau aan het Emmaplein in 's-Hertogenbosch de besturen van de religieuze instituten in Nederland informeren over zaken die hen, en daarmee 'hun achterban' bezighouden. Aan ieder bestuur van de bij de KNR aangesloten religieuze instituten en aan de redacties van congregatiebladen wordt één exemplaar verstrekt. Daarnaast ontvangen leden van werkgroepen en commissies een exemplaar.

Indien gewenst mogen artikelen overgenomen worden in orde- en congregatiebladen van de aangesloten religieuze instituten.

Aanspreekpunten KNR-afdeling communicatie Jeanette Janssen, Truus Kuster, Miranda Roijers & Will van de Ven, Postbus 111, 5201 AC 's-Hertogenbosch,
T: 073 - 6921316, F. 073 - 6921322, E: communicatie@knr.nl